

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

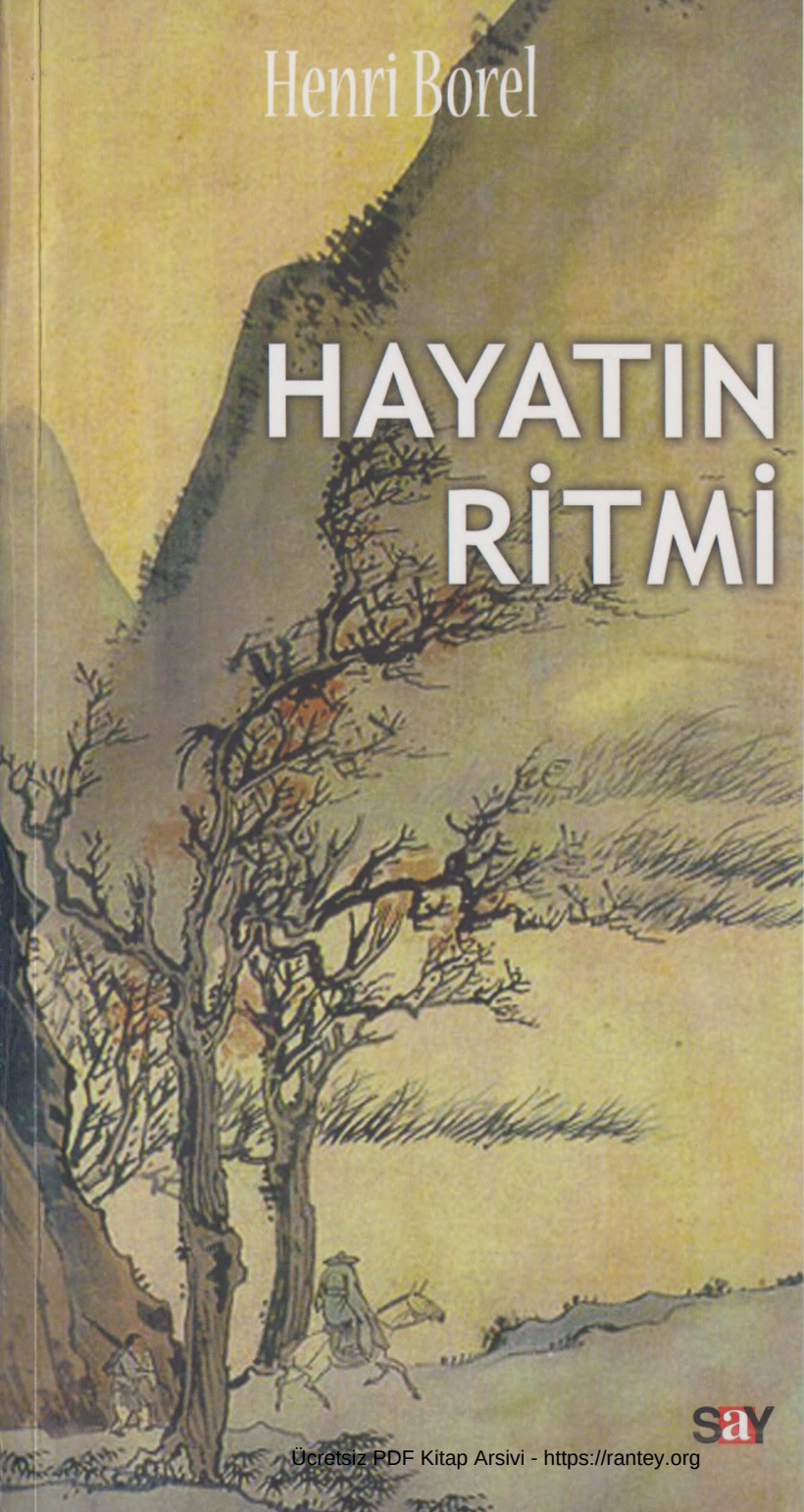
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Henri Borel

HAYATIN RİTMİ

say

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Doğu
Bilgeliği
Dizisi

3

HAYATIN RİTMİ

Tao Te Ching ve
Wu Wei Üzerine Hayali Bir Muhavere

Henri Borel

Çeviren:
Ahmet Aydoğan

Say Yayınları
Doğu Bilgeliği Dizisi-3

Hayatın Ritmi
Tao Te Ching ve Wu Wei Üzerine Hayali Bir Muhavere / Henri Borel

Özgün Adı: *The Rhythm of Life Based on The Philosophy of Lao-Tse*, 1911

ISBN 978-605-02-0203-8
Sertifika No: 10962

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Çeviren: Ahmet Aydoğan
Editör: Derya Önder
Sayfa Düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Kurtiş Matbaacılık
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 68 94
Matbaası Sertifika No: 12992

1. Baskı: Say Yayınları, 2013

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Yazarın Önsözü.....	31
Birinci Bölüm	
Tao	35
İkinci Bölüm	
Sanat	61
Üçüncü Bölüm	
Sevgi.....	85

SUNUŞ

Tao Te Ching uzak doğu bilgeliğinin büyük, en büyük abidelerinden biri. Kolayca söyleniveren ve kimsenin kabulde güçlükle karşılaşmayacağı bu cümle insaf terazisine vurulduğuunda uzak doğuyla yetinmeyecek, doğuuyu hatta bütün dünyayı isteyecektir. Geçen zamana meydan okuyarak günümüze kadar kıymetinden hiçbir şey kaybetmeksizin gelen bu büyük bilgelik hazinesinin asırlar boyu g rd ğu hürmet ve itibar doğrusu emsallerinden çok azına nasip olmuştur. Bu büyüklüğün birçok sebepleri var. Ama herhalde bunların en başta gelenini hem eşya ve hadiseler düzeyinde, hem fert ve cemiyet planında oluş ve bozuluşun en derin, en mahrem, en sırlı bilgisinin icmal ve icazla d r ld ğu metinlerden biri olmasında aramak gerekir. Beş bin karakter veya sözcükten müteşekkil bu mücmel ve muciz kitabın gereğince anlaşılabilmesi için her bölümü, her cümlesi hatta her s zc ğu için ayrı ayrı şerhler, yorumlar yazılsa aşırı gidilmiş olmaz.

Fakat biz bahtsız neslin çocukları, bizi anlamak da iflah etmiyor. Biz ne anlamadığımızın sırrına hürmet etmeyi biliyoruz, ne de anladığımızı baş tacı edip icabınca amel etmeyi seçiyoruz. Bir şeye yüz çevirip duvar kesilmemiz için onu kendimizle veya dar  evrenimizle ilişkilendirmekte güçlük çekmemiz yeterli. Ve bir şeyi yetersiz

aklınız kıyısından köşesinden tırtıklamaya görsün, ağza alınmaz yüzüne bakılmaz hale gelinceye kadar artık kimse onu elimizden alamaz. Şeylerin yerli yerinde kalması ve kıymetten düşüp müptezelleşmemesi için eskiden “incilerinizi domuzların önüne atmayın ki, onları ayakları altında çiğnemesinler ve dönüp sizi parçalamasınlar” denirdi. Buradan anlıyoruz ki yanılıp da atılacak olsa gafil gafillikten ötürü en fazla domuzlar tarafından parçalanmış olurdu. Düşen sakıt olmakla nakıs olmaz kadri kıymetinden denir, erbabı gelir çıkarırdı onu çamurların içinden. Bugün düşen düştüğüyle kalıyor.

Milletlerin kendi dünyaları içinde tecrit edilmiş olarak yaşadıkları devir sona erip de birbirlerini tanıyarak bilgelik hazinelerine muttali oldukları dönemde *Tao Te Ching* bu esrarına erilmezlik, künhüne varılmazlık zırhı içinde destursuzların tasallutundan asırlar boyunca korunduğu gibi korunmayı sürdürdü. Uzmanlar, yorumcular, çevirmenler ne zaman “Sonunda yakaladık, işte burada!” deseler, o ele avuca sığmaz bir gölge gibi gülerek onlara hiç akla gelmeyen bir köşeden: “Ben buradayım, siz neredesiniz” diye seslendi ve her seferinde onları şaşırttı. Ve her seferinde şaşırttıklarını kendine meftun edip tuttukları yolu değiştirmelerine vesile oldu.

Ancak ne zaman ki İngilizler kim bilir kimin aklına uyarak Hindistan’ı işgal edip “uygarlaştırma” adı altında bu toprakları istilaya başladılar ve karşılaştıkları mukavemetleri kırmak üzere insanları birbirine düşürmek için “bu kadarı İngiliz aklına bile gelmez” dedirten şeytanca oyunlara başvurdular akıl almaz bir şey vuku buldu ki sırrını hiçbir beşeri bilgelik bize ifşa etmez.

Asırlar boyu birbiriyle sulh ve sükunet içerisinde yaşamış insanlar birbirine düştü: Muhtelif din mensupları birbirlerine reddiyeler müdafaalar yazmaya başladı, öğretilerinde “kutsal savaş” umdesi bulunmayan ama aynı hedefe başka yoldan ulaşmaya çalışan din salıklarının ellerine ilk defa silah aldıkları görüldü. Casusluk şebekeleri boyunu aşan işler yaptı, yeni akidelerin tanzim edildiğine, yeni mezheplerin kurulduğuna, hatta bununla da yetinmeyip yeni dinlerin icat edildiğine tanık olundu. Ve yüzyıllardır Müslümanlara ancak kendilerinin sahip olabilecekleri bir anlayışla yaklaşmış olan Hindular dinlerinin Müslümanlık da dahil tüm dinlerin üzerinde müstesna bir yere sahip olduğunu iddia eden “apolojialar” kaleme aldı, o zamana kadar gördükleri anlayışı doldurşa gelmiş muhataplarına şimdi göstermeleri beklenen Müslümanlar, tıpkı bugün olduğu gibi o gün de oynanan oyunun zerrece farkında olmaksızın, Hinduların karşısına mukabil bir keskinlikle çıktılar ve neticede herkesin bildiği üzere Hindistan bölündü.

Fakat başka bir şey daha oldu:

Reddiyeler müdafaalar kaleme almaya alışmış olan bu insanlar ne öğretilerinde varolan ne de örf veya tatbikat olarak geçmişlerinde rastlanan bir şeye: aslında nerede bir asılsızlık ve sıhatsızlık varsa ancak orada boy gösteren bir işe: “misyonerlik” faaliyetine giriştiler.

“Demek bizden aldıklarınızı allayıp pullayarak bize satıyorsunuz, öyle mi?”

“Mitos, mistifikasyon ve spekülasyon!”

“Bundan daha bol ne var bizde? Bilin ki sizi bu işte çıkaracağız!” dediler ve öyle de yaptılar.

Ve bu tersine misyonerlik faaliyeti neticesinde batı bugün o topraklarda misyonerliğini yapmaya çalıştığı Hristiyanlığın kendi topraklarında misyonlarını yeniden kuracak noktaya geldi.

Şimdi İngilizler herhalde kendi kendilerine soruyorlardır:

Acaba biz mi onları yoksa onlar mı bizi istila etti?

Bugün en bayağı ve pespaye haline tanık olduğumuz doğu öğretilerinin müşterisinin istihyasını okşayacak tabletler haline getirilerek bayağılaştırılıp yozlaştırılması ameliyesi işte o günlerde böyle başlamış oldu. Binlerce yıl nice suiistimalleri hatta suikastları ufak tefek hasarlarla atlatmış olan insanlığın kadim bilgelik mirasının büyük bölümü bu yüz yıllık dönem içerisinde neredeyse tanınmaz hale geldi. Daha sonra işin içerisine Amerikan maddeciliği ve pazarlamacılık kafası dahil oldu ve dünya düzeninin iplerini ellerinde tuttuklarını sananlar çarklarının daha rahat dönmesi için bunları kaşıdıkça kaşdı ve neticede bugünkü içinden çıkılmaz durumla karşı karşıya kaldık. İngilizler akıllarıyla belki buna da çare bulurlar ama asıl mecraından saptırılarak tahrif edilen veya yerli yersiz vaaz konusu edilerek iliğine kadar tüketilen bu öğretilerin ihya ve ıslahı kolay kolay mümkün olmayacak. Oysa dünyanın içine düştüğü bu cinnet hali içerisinde insanlık ne öğrenecekse yine onlardan öğrenecektir.

Gerçi gözü olanlar olacak olanları çok önceden gördü. Nitekim elinizdeki kitabın yazarı 1909’da yayınladığı

"Yeni Çin: Bir Gezginin İzlenimleri" isimli kitabında tüm Avrupa'yı ikaz ediyordu:

"Avrupa henüz süngüleriyle, savaş gemileri ve uçaklarıyla kapısına dayanmış olan bir Sarı Tehlike tehdidiyle karşı karşıya değil; ama—manevi ve batını olduğu için—çok daha büyük, çok daha güçlü bir tehlike söz konusu: yeryüzü tarihindeki bütün manevi güçler gibi yok edilemez ve karşı konulamaz, en kalın zırhlardan daha kavi, Krupp veya Creusot canavarlarından çok daha istila edici bir tehlike bu. Herhangi bir müstahkem kale ağır top atışlarıyla yerle bir edilebilir, zırhlı gemiler torpil ve torpidolarla sulara gömülebilir, fakat yüz milyonların ruhunda mayalanıp onları ayağa kaldıran bir fikir maddi silahlarla ortadan kaldırılamaz."¹

1 *The New China: A Traveller's Impressions*, İng. Çev. C. Thieme, Londra, 1909.

“Doğu Bilgeliği” dizisinin üçüncü kitabı olarak yayınlanan “Hayatın Ritmi: Tao Te Ching ve Wu-wei Üzerine Hayali Bir Muhavere”² üç bölümden oluşmakta ve üç ana sütun hüviyetindeki üç temel mesele üzerine oturmakta. Bunlardan ikisi, *wu-wei*, “eylemsiz eyleme” veya “eylemde eylemsizlik” ve *ziran* ya da “kendiliğinden öylelik”, veya kısaca “kendiliğindenlik” günümüz dünyası bakımından özellikle önemli. Aslında bu iki kavram bir bütünün tamamlayıcı parçaları olduğu için biri olmadan diğerinden söz etmek mümkün değildir, zira tam bir kendiliğindenlik hali tahakkuk etmedikçe orada eylemsiz eylemeden söz edilemeyeceği gibi olmakta olanı görüp yoluna çıkmayacak, olmayacak olanı beyhude yere zorlamayacak bir feraset ve olgunluk düzeyi de ancak böyle bir kendiliğindenlik halini gerekli kılar.

Kitabın yazarı Hollandalı sinolog Henri Borel klasik sinologlar kuşağının son temsilcilerinden biri. Ancak o kuşağın bir temsilcisi olmakla beraber onların çoğundan farklı olarak yad gördüğüne bön bakmayıp ünsiyet kurmaya çalışması, bunu yaparken zorlama tevellere kaçmaması asıl önemlisi anladığını da mahremiyetine hürmet

2 Kitap Felemenkçe olarak kaleme alınmış ve M. E. Reynolds tarafından 1911’de İngilizceye çevrilip yazar tarafından gözden geçirildikten sonra “Wu-Wei: A Phantasy Based on The Philosophy of Lao-Tse” başlığıyla yayınlanmıştır. 1921’de muhtemelen dördüncü baskısı çevirmen tarafından yeniden gözden geçirilerek Londra’da yapılmıştır.

ederek ayağa düşürmemesiyle batının doğuyu anlama serüveni içerisinde müstesna bir yere sahip. Bunu hem Dwight Goddard ile birlikte yaptığı *Lao-tzu's Tao and Wu Wei* başlıklı "Tao Teh King" çevirisinde (1919), hem Çin sanatı üzerine kaleme aldığı *Chinese kunst - naar aanleiding van de tentoonstelling gehouden te Batavia door de Nederlands-Indische kunstkring* isimli çalışmasında (1906), ama asıl önemlisi çevirisi sunulan bu kitabında görmek mümkün. Zikredilen bu özellikleri on dokuzuncu yüz yıl sonu yirminci yüz yıl başı gibi nispeten erken bir tarihte sergilemesinin bu anlama serüveni içerisinde müstesna bir yere sahip olmasındaki payı herhalde inkar edilemez.

Günümüzdeki gibi düşüncesiz ataklığın hatta neredeyse kör fevriliğin iyice gemi azıya aldığı bir dünyada hareket ve faaliyet olarak görülenlerin çoğu zaman yaparken yık-
tığı, düzeltirken berbat edip içinden çıkılmaz hale getir-
diği, çözeyim derken kördüğüm edip büsbütün çözüm-
süzleştirdiği göz önünde bulundurulduğunda, "kadim
düşünce dünyası doğu"nun değil belki ama dünyanın
geri kalanının, özellikle "yeni aksiyon dünyası" diye anıl-
maktan hoşlanan batının bu "aksiyon" meselesini başını
ellerinin arasına alıp düşünmesi en acil gerekliliktir.³ Ve
bir kez düşünölmeye başlansa sadece *Tao Te Ching*'de

3 Bundan on yıl önce bu meseleye daha kolay yankı bulur umuduyla batı dünyasından çevrilen bir metinle dikkat çekmeye çalışılmıştı: "Hâlâ aksiyonun özü üzerine bir karara varacak şekilde düşünmek-
ten uzağız. Aksiyonu sadece bir neticeye yol açan yönüyle görü-
yoruz; neticenin aktüelliğı onun faydasına göre değerlendirilir. Fa-
kat aksiyonun özü tamamlamaktır. Tamamlamak: bir şeyi özünün
doluluğına açmak, onu bu doluluğı sevk etmektir—*producere*.
Dolayısıyla gerçekten tamamlanabilir olan zaten mevcut olandır.
Fakat her şeyden önce "varolan" Varlıktır..." (M. Heidegger, Hüma-
nizm Üzerine Mektup (*Hümanizmin Özü*, İstanbul 2002 içinde.)
Ama kitap daha başından ölü doğmuştu, tashihleri doğru dürüst
işlenmemiş, sunuş yazısına gönderilen ilave girmemiş (bunda
şehir dışında olmanın ve haberleşme imkanlarının bugüne göre
daha sınırlı olmasının da payı vardı kuşkusuz), daha önemlisi ka-
pağı için bir spor takımının renklerinden daha anlamlı bir kompo-
zasyon bulamamıştı kendine. Her şeyin ve herkesin kendisine arka
bulduğu şu ülkede dünyanın selametinden, ülke insanının esenli-
ğinden başka derdi bulunmayan özgür düşünce, sırf kimseye mü-
dana etmediğı için kendisine bir mecra bulamıyor ve kaderine terk
ediliyor ya...

değil neredeyse bütün doğu öğretilerinde insanın iradesini açığa vurmasına neden böyle mesafeli durulduğu, neden sürekli olarak insana dışa vuracağı şeyi gerisin geri kendi üzerine çevirmesi salık verildiği soruları düşünmenin yolunu aydınlatacaktır.

İnsan bir zamandan beri tuttuğu yolun sonucu olarak kendi soyunun geleceğini tehdit eden büyük tehlikeleri savuşturma iktidarından kendi eliyle kendisini yoksun bıraktı ve kendisine olacak olanların çoğu zaman hızlandırıcısı, hatta en iyi durumda seyircisi olmaktan başka bir seçenek kalmadı. Daha önce de büyük tehlikelerle karşılaşan insan soyu arkasından dünya tarihinin büyük perdelerinden biri kapanmış olmadıkça olacak olanların seyrini değiştirmede hiç bu kadar aciz kalmamıştı. Demek ki insan asla ilişmemesi gereken bir şeye ilişti. Dehşet verici tüketiciliğiyle her şeyi iligine kadar soğurup sömürse bile asla yanına yanaşmaması gereken bir şeye sataştı.

Bu minval üzere biraz düşünülecek olursa çok geçmeden ağzı olanın konuştuğu ama kulağı olanın dinlemediği, bu yüzden ne konuşanın ne konuşmanın kıymetinin kaldığı bir manzara nazarımıza takılacaktır. Çünkü bu yoldaki bütün irdelemeler ve sorgulamalar kaçınılmaz olarak sonunda gelip tek bir noktada düğümleniyor. Belki bugün açık seçik görülmüyor olabilir ama yarın bütün çıplaklığıyla görülecek: bugünlerde neredeyse her alanda vuku bulduğuna tanık olduğumuz ürpertici bir hadise bu: tabiatı gereği kudret ve kıymet sahibi her şey önü alınamaz biçimde ucuzlayıp ayağa düşüyor ve pespayeleşiyor. Bu tükeniş insana kendi dünyasında karşılaştığı sorunları zora başvurma dışında

başka bir yolla çözme imkanı bırakmadığı için her şey burada düğümlenmektedir.

Herkes görüyor: Biri "din diyanet" diyor, radyo kuruyor, beriki televizyon. Biri "vatan millet" diyor dergi çıkarıyor, öteki gazete. Biri çıkıyor sabah akşam hiç durmadan konuşuyor. Konuştuklarına müşteri var mı yok mu, varsa bile bunca konuşmaya müşterilik hevesi kalır mı kalmaz mı, kalsa bile buna dilin gücü yeter mi yetmez mi düşünmeksizin.

İnsan için doğal olan suskunluktur.
Ne kasırga bütün bir gece devam eder
Ne sağanak yağmur bütün gün sürer.
Eğer gök ve yer değilse
İnsan nasıl olabilir biteviye?

(Tao Te Ching, XXIII.)

Ve kimse kendine sormuyor, "Sesim neye yarıyor mevcut seslerin uğultusunu çoğaltmaktan başka? Zamanın illetlerini uğursuzluklarını savacak yeni ne söylüyor söylediklerim?" Öyle kimseler ağızlarına öyle sözleri alıyorlar ki bir daha kimse tarafından kimseye söylenemez oluyor. Öyle sözler öyle kimselerin ağızlarında öyle kirleniyor ki dünya bir araya gelse o kiri bir daha yuğup arıtamıyor. Bu gevezeliğin bedeli çok ağır olacak.

Bu "din diyanet, vatan millet" davası biraz kurcalanıp eşilecek olsa belli ki altından "ben vehmi"nden, "benlik sevdası"ndan başka bir şey çıkmayacak. Ve fark etmedik-

lerini zannettikleri insanlar her şeyin farkında: “Ne yap-sın garip, başka türlü kendine bir yer açamamış, aklıyla hüneriyle kendine bir tezgah kuramamış olmalı ki camii önüne tezgah açmış!”

Ve saf niyetle hareket edilmediği, “doğru yoldan çık-mış, gayrı tabii arzu ve ihtirasların faaliyeti”yle faal olun-duğu için bütün bu faaliyetlerin neticesinde manasına ve maksadına uygun hiçbir nesne hasıl olmuyor. Nihaye-tinde olan bu yaşlı dünyaya oluyor. Çünkü bütün bu şişip kabarmış benliklerin baş çekme, yol kesme mücadelele-rinin sürtüşme alanı olmak ona kalıyor. Hayvanların çe-kişmesi neticede bir işe yaramaktadır, güçlü olan ayak-ta kalmakta, böylece nesil korunmuş olmaktadır. Peki insanların bu manasız itiş kakışlarından hasıl olan nedir bunca kıymetli şeyin israf ve istihlakinden başka?

Diyeceğini kavil ile demek yerine lisanı halle izhar et-mek eskilerin şıartıydı.

Onlar izhar ediyor, sarahaten ifade etmeyi bile zait addediyorlardı.

Gerisini de muhatabının anlayışına bırakıyorlardı.

Yakın zamanlara kadar “iddiası olmayanın davası olmaz!” deniyor, olmaya zaman olmadığından bahisle tuhaf kılık ve iddialarla olmayan şeyin davası güdülü-yordu. Aslında bugün her şeyde tanık olunan bu kan dondurucu ucuzlama ve pespayeleşme zilleti daha o za-manlarda o sözün içinde dürülü olarak mevcuttu. Ama birisi yanılıp da o günlerde bunlara hatırlatacak olsa cevap hazırda: “Emperyalistlerin gizli emelleri için ehli-leştirerek zararsız hale getirdikleri ‘entelektüalizm’ ba-taklığına dikkat! Doğu halklarının ‘entelektüel gücü’nü

kırmak için icat edilmiş ‘misticizm miskinliğı’nin tuzağına düşmeyelim!”

Şimdilerde ise “davası olanın manası olmaz” dendiğı duyuluyor.

Keşke bu söz manasına ve muhtevasına uygun bir dile söyleneşeydi.

Kitabın istinat ettiği diğer sütun üzerine uzun söze hacet yok. Daha dün toplumun yüksek katmanlarında, özellikle okumuş yazmışlar arasında karşılaşılan şeyi ifade etmek üzere zoraki telaffuz edilen “samimiyet buhranı” teşhisi aradan yirmi yıl gibi kısa bir zaman dilimi geçtikten sonra bugün, o teşhisi zorlayan şey artık tüm toplum kesimlerini istila ettiği için, herhalde herkesin teslim edeceği üzere naif kalmakta ve maksadı ifade edememektedir. Eskiden bir vasıf yahut niteliğın yokluğu, eğer dilde tanımlayan özel bir sözcük yoksa, eklenen olumsuzluk takısıyla ifade edilirdi. Veya onun mefhumu muhalifi, yani o durumun tam zıddını tarif eden tabir aranır, dilde kendisine yer arayan şey onun aracılığıyla dile gelirdi.

Buna göre, ilk durumda “samimiyetsizlik”, değilse ikinci durumda, “mürailik” veya “iki yüzlülük” tabirlerinin bu işi görmesi gerekirdi. Ama görmüyor. Maalesef bu zamana kadar içinde barındığımız dil, iyi günümüzde neşemizi, kötü günümüzde kederimizi dökmekte hiçbir güçlkle karşılaşmadığımız dil bugün içinde debelendiğimiz bu sefaletin koyuluğunu tasvir etmekte yetersiz kalıyor.

Yüzümüzü çevirdiğimiz dünyada “samimiyet” bütünlük nazarından görülür ve insan teki esas alınarak tarif edilir. Nitekim gerek *sincérité* = *sinceritas* – *sincerus* [= *sem*– bir + *-cerus* veya *crescere* gelişme (hilalin büyümesi gibi), dolayısıyla dışarıdan bir şey karışmaksızın geliştiiği

için saf, katışıksız olma] gerek *int grit  = integritas = integer* (bütün) sözcüklerinin köklerinde görüldüğü üzere hep birlik bütünlük vardır. Dilimizdeki “samimiyet” sözcüğünün ki sinin i  sesi dışındaki bütün seslere kapalı olması anlamında “sağırılık”la akrabalığı da bunu doğruluyor.

Sırtımızı çevirdiğimiz dünyada ise samimiyet çok daha geniş bir aralıktan görülür ve bütün bir alem göz önünde bulundurulularak tarif edilir. Bir bakıma o kendi içinde bir ve bütün olan insandan dışarıya akseden bir şey değil, durmasını bildiğ  ölçüde bütün alemden üzerine yansıyan bir haldir.

Buradan ötesini kategorik olarak tasrih etmek mümkün değildir. Bu hem tam olarak tanıma dahi gelmeyen bir şeyi tanımlamanın da ötesine geçip şematize etmeye kalktığı için, hem de yukarıda sözü edilen sulandırma ve bayağılaştırma sürecinin sonunda ortaya çıkan zeminin kayganlığı buna izin vermeyeceğ  için böyledir. Nitekim az ileride ister istemez karşımıza “oluruna bırakma”, “akışa müdahale etmeme” gibi “kli eler” çıkacak ve kastedilen şeyi onlardan tefrik ve tasrih etmeye çalışırken bütünlüğü ve asliyeti içinde o kadar basit ve sade olan şeylerden ister istemez uzakla ılmış olacaktır.

Aradaki boşluk büyük olmakla beraber gerek bu kitabın, gerekse dizinin daha önceki kitaplarının yardımıyla yapılacak bir sıçrama sonunda  u sorulara cevap aranacak bir noktaya gelinebilmesi yukarıda sözü edilen tablo için az şey olmayacaktır:

Bilinç denen şey varlığını sürdürdüğü müddetçe mutlak bir kendiliğindenlik hali nasıl mümkün olabilir? Veya: İnsan kendisinin farkında olduğ  sürece bu farkındalık

bir yolunu bulup “olduğu gibi olma”ya sızarak onu olduğundan başka olmaya zorlamaz mı?

Onlar elbette bu soruları asla böyle sormaz, sorulmasını da hoş görmezlerdi. Fakat sırf merak saikiyle değil bu sorular sayesinde erişilecek olanı hazmedip özümseme gayretini görseler belki hoş görürlerdi diye avunmak biz iflah olmazların boş tesellisi. Zira az ileride “Öyle sermessem ki idrak etmezem...” ile kapısı açılan aralıktan tam da onların işaret ettikleri vadi görünecek ve işte o zaman nice zamandır bitmez tükenmez tartışmaların konusu olan, gerek tekke, gerek divan edebiyatındaki şu sarhoşluk meselesi yerli yerine oturacaktır.

“Eğitim Düşüncesi” dizisinin dördüncü kitabı olan *“Bir Eğitim Ülküsü Olarak Ruh Yüceliği”*nin (İstanbul, 2010) girişinde mesele edilmiş olan soru ise burada sarahate kavuşturulmaya çalışılan şeyin ne kadar uzağında olduğuna işaret etmek için zikredilebilir ancak: “İlk günah” öğretisinde olduğu gibi bozuk ve ıslah edilmesi gereken bir şey olarak görülen insan tabiatı nasıl olur da ahlaki bakımdan en hayati meselede nihai atıf noktası olarak görülebilir?

Bir yanda tabii dünya ile ahlaki dünyanın ayrılığı hatta karşıtlığı üzerine kurulan özgürlük fikrinin ancak tabii dünyanın aşılabilmesi sayesinde gerçekleştirilebileceği söylenir, diğer yanda bizzat böyle bir ayrılığın kendisi zorlama olarak görülür. Çünkü asıl kırılması ya da ortadan kaldırılması gereken bu ayrılığı doğurandır.

Yukarıdaki sorular üzerine biraz durup düşünüldüğünde Batı felsefe geleneğinin en ciddi problematiklerinden birinin meselenin can damarına ne kadar uzak

kaldığı kolayca görülecektir. Arkasındaki Kartezyen *mekanizmin* naifliği ve onun önünde hızla serpilen doğa bilimleri ve özellikle fizyoloji ve biyolojinin saygınlığı hesaba katılsa bile *vitalisme, élan vital, évolution créatrice* vb. gibi bir zamanlar kim bilir hangi sebeplere mebni olarak parlatılmış kavramların nerede kaldığı ise erbabının insafına bırakılır.

Fakat "Ömrünün son demini yaşayan ve o son demin neşvesinin tam olması için her şeyi unutup ayartıcıların, azıtlıcıların oyunlarına bile bile lades demeyi seçen bir milletin mensubu olarak bize bunların ne faydası var?" denilebilir.¹

Oluş da bozuluş da içeriden dışarıya doğrudur. Nihayetinde her oluş en içeride olup biten bir şeyin hummalı bir çabayla dışarıya doğru aksettirilişidir. İçeriden gelmeyen bir oluş hamlesinin dışarıya aksetmesi, aksettiğinde olmuş denmesi olacak şey değildir. Söz de böyledir. Bir şey içimize düşer ve onu dile getirmeye, söze dökmeye zorlandığımızı hissederiz. Ve o içimize ne kadar derin işlemişse dile dökülmesi o kadar sancılı, dile dökülmesi ne kadar sancılıysa dilden dökülen de o kadar canlı ve canlandırıcı olur. Dile yapılabilecek en büyük ihanet dökülmek için dili zorlamayı dile zorlamaktır.

Şu yeryüzünde her milletin olduğu gibi bu topraklar üzerinde yaşayan insanların da söylemek için varım dediği bir türküsü vardı. Her türkü gibi bu türkünün söylenmesi de belli bir şevk ve zindeliği gerektiriyordu. Onu

1 Hem bu soru hem bu soruya cevaben yapılan açıklamalar aslında zaittir. Ve hele bir şeyi göstermek yerine ihsas etmeyi seçen, hatta kimi zaman onu bile fuzuli bulan bir dünyanın edep ve zarafetinden bahis açılan bir kitapta böyle bir şeyin yapılması affedilir şey değildir. Ne yapalım ki yaşadığımız çağda bir yazının düzeyini yazının kendisi belirlemeye yetmiyor ve dolayısıyla bu şartlar altında yazının muhtariyetinden söz etmek de anlamını kaybediyor.

bulmak, bulduğunda da sürdürmek kolay değildi. Belki bu sebepten en az üç dört yüzyıldan beri bu zindelik yakalanamadığı ama onun terennümü de unutulamadığı için o türkü yerine onu söyleyememenin türküsü söylendi. Bu kifayetsizlikten ötürü atalarımıza dil uzatamayız. Hiç olmazsa onlar aczlerini idrakte samimiydiler. Arkasından söyleyememenin mahcubiyeti de bir vakarı gerekli kıldığı için ağır gelmeye başladı ve onun mesuliyeti hatırlatıcı mahcubiyeti altında ezilmek yerine hamasetiyle oyalanmak ve avunmak da bir şeydir denildi ve böylece neye ceht ettiğini unutmuş bir hamiyetperverlik ve ardından gayretkeşlik denilen şeye tanık olundu. (Nitekim Edirne müdafaasının en şiddetli günlerinde ve şehrin düşme ihtimali belirmişken Tokat'ta bir paşamızın çeşme onartıp altın varaklı kitabe yazdırdığı ve "şimdi bu işlerin zamanı mı?" diye soranlara "bu da bir çeşit vatan müdafaasıdır" cevabını verdiği kayıtlardadır. Tanpınar'ı bu vesileyle bir kere daha rahmetle anıyoruz.)

Bir zaman sonra bu türkünün söylenmesi kurulu dünya düzeni açısından bir tehlike olarak görüldü ve önce onu söylemekten alıkonulmamız için türlü hile ve desiseler tertip edildi, ardından da kimilerine göre düpedüz zorbalığa boyun eğildiği, kimilerine göre ise bu şevk ve zindelik büsbütün kaybolduğu, beri yandan heveskârlar ve hatta bezirgânlar da o ölçüde çoğaldığı ve fütursuzlaştığı için doğrudan yasak edildi. Başlarda geçici bir tedbir olarak kabul edilen bu yasak bir süre sonra düzenin bir parçası, ardından kendisi oldu. Ve her kim ki bu düzene söz etti, nereden ve hangi maksatla söylediğine bakılmaksızın, bedelini zindan köşelerinde ödedi. Zira daha

önce Romalılara karşı Greklerin arasında olduğu gibi burada da kraldan çok kralcılar çıkmış ve madem sizin için önemli olan bu yasakların sürdürülmesidir, öyleyse biz sizin adınıza bu yasakların koruyucusu oluruz, yeter ki gücünüzün alamet ve işaretlerini arkamızda hissedelim ve hissettirelim demişlerdi.

Fakat gün oldu, devran döndü, hesaplar değişti. Kurdukları dengenin öngörülmeyle beraber zamanı kestirilemeyen yeni gelişmeleri dengeleyemeyeceğini fark edenler yaptıkları uzun vadeli tahminler neticesinde gördüler ki düzenlerinin bekası açısından dün söylenmesi yasaklanan artık söylenmesinde zaruret olan şeydi, hatta düzenlerinin kaderinin bir bakıma buna bağlı olduğu bile söylenebilirdi. Onun bir ara nağmesi bile tanklarla topraklarla açamadıkları bir kapıyı açmaya yetiyor, başka türlü zapturapt altına alınamayacak olanlar o sayede bütün asiliklerini ve serkeşliklerini bırakıp uysallaşıveriyorlardı. Pazarlık yapıldı, uzlaşma sağlandı. Fakat bu aynı zamanda tehlikeli bir şeydi. Ehlileştirilmemiş veya sadakati sınanıp tescillenmemiş birisi tarafından söylenecek olursa sömürü ve zulüm altında birer barut fıçısı haline gelmiş olan nazik topraklarda bir kıvılcım olabilir, bütün hesap ve tasarıları berhava edebilirdi. Böylesine tehlikeli bir iş için ancak bir devşirme uygun olabilirdi. Son zamanlarda ortalık devşirmelerden geçilmediği için uzun aramalara gerek kalmadan böyle birisi bulundu ve başı sonu iyi hesaplanmadan derhal yolu açıldı. Fakat bulunan, o türkünün manasına ve ruhuna öylesine uzak ve yabancı biriydi ki söylediği bir iki nakarattan öteye gidemiyor ve bunları da çoğu zaman sufleyle söylediği için ya havasını tuttu-

ramıyor veya tuttursa bile bir perdede karar kılmayı beceremiyordu. Bu da en fazla ihtiyaç duyduğu sahilliğin ve sahiciliğin kendisinden daha da uzaklaşmasına sebep oluyor ve bir türlü inandırıcı olamıyordu. Ve ya yasakla ya yalanla ama her halde talanla ayakta durabilen bu düzen bu son bulduğuyla insanlara sonunda “Herhalde bundan daha yalanını bulamazlardı!” dedirtti.

Lakin çok geçmedi, yaşadıkları tecrübeden ders çıkarmayı başardılar ve şu sonuca vardılar: “Demek ki bize hem dinleyicilere içinden gelerek söylediği izlenimi verecek, hem de güya duyup hissederek söylediği bir kuru gürültüden öteye gitmeyecek bir çığırıcı lazım, öyle ki söyledikleri kimsenin içinde o terennüme olan hasreti depreştirmesin, ama kimseyi de sahteliği sebebiyle onun aslını aramaya sevk etmesin. Böylesini bulmak, bulsak bile sadakatinden emin olmak kolay değil. Bu defa acele etmememiz lazım. Sahne ve dekor hazırlıkları kusursuz olmalı, usta dramaturglar gerçeğini aratmayacak *mise en scèneler* hazırlamalı, öyle ki yerleştirildiğinde yerini yadırgamasın, kimseye yadırgatıcı gelmesin.” Öyle de oldu.

Arayıcılar uzun aramalara gerek kalmadan muratlarına nail oldu. Çünkü artık namzetler eskiden olduğu gibi utana sıkıla değil, alenen meydana çıkıp “O benim, beni seçin!” diyordu. Bulunan gerçekten yaman bir çığırıcıydı. Nasıl nefes alınıp verileceğini, nerede yükselip neyin üzerinde durulacağını, hangi nağmelerle insanların nerelerinin okşanıp, nerelerinden gıdıklanacağını gayet iyi biliyordu. Belli ki uzun temrinler sonucu ulaşmıştı bu düzeye.

Böylesi, uzun zamandan beri felaketinin tek sebebi olan her mihnet ve meşakkatten kaçınmayı cana minnet

bilmeye alışmış insanların da işine geliyordu. Şimdi her yere egemen olan müsamere havası içinde herkes ondan aklında kalanları kaldığı kadarıyla yeri mi değil mi, dinleyeni var mı yok zerrece düşünmeksizin söylüyor, söylüyordu. Ve en önemlisi hiçbir şey olmuyordu, söylediklerinden kimseye hiçbir külfet terettüp etmiyordu. Söylediği eğriyi düzeltmiyor, kuruyu yeşertmiyordu ama söylemekse söylüyordu işte. İcap ederse çıkıp onun dahi dersini verirdi yüksek perdeden:

Söz ola kese savaşı,
Söz ola bitire başı,
Söz ola ağulu aşı,
Yağ ile bal ede bir söz...

Çığırıcı işin sırrını çözmüştü. Böylece elinde istediği zaman istediğine yöneltebileceği bir silah olmuştu. Ama bunun bütün silahların en tehlikelisi olduğunu bilmiyordu. Keşke bunca emek ve çaba bir aslın simyasını çözüp suretini ele geçirmek için harcanacağına, içinde bulunan zamana ve şartlara cevap olarak halis bir oluşla o aslın asaletine talip olunsaydı da soysuzluk böyle alıp yürümeseydi.

Bu masal, bu minval üzere uzatılabilir ve tuttuğu ay-nada ülkenin hali melali bütün çıplaklığıyla görülebilirdi. Ama ülkenin ne hali ne istikbali umurunda kimsenin. Zira bir can çekişen organizma ki bu en küçüğünden en büyüğüne bütün uzuvları varlık sebebini unutmuş ve tam bir cinnet hali içerisinde her biri ayrı telden istiklalini

ilan etmiş, ve acıyanlar acısın ona, ortada en ücra köşedeki kanamayı dahi hissedip orayı halin icaplarına göre düzenleyecek ne bir beyin, ne de o beyini besleyecek ve muvazenesini temin edecek bir kalp var.

Taşların yerinden oynadığı dolayısıyla alabildiğine temkin ve teenni ile hareket edilmesi gereken bir zamanda içinde barındırabileceği tehlikelere dair en küçük bir fikir sahibi olmaksızın, olur olmaz her şeye tam bir keyfîlik ve gelişiğüzellik içerisinde öylesine beceriksizce müdahalelerde bulunuldu ki bu saatten sonra bizi bekleyen ancak korkunç bir cinnet ve kargaşa olabilir.

Nitekim geldiğimiz noktada “jübilesini yaptıkları şairlerin” dahi “hiçbir kitabın öğretemeyeceğini” söylediği anneliği bunlar “bilimle buluşturmaya” kalktılar ve sonunda “annelik üniversitesi” diye bir ucubeyi dünya ilim ve tedrisat tarihine armağan ettiler. Ve böylece çok önemli bir gediği “sertifikalı annelerle” kapatmış oldular.

Kendini geri çeken, kayıplara karışıp görünmez olanı, biraz daha eğleşmesi için yoluna durmak veya yol kenarlarına dizilip ağlaşmak şöyle dursun uğurlamaya dünden hazır olmanın ve bir an evvel gitsin de düzenimi kurayım diye fırsat kollamanın “muhafazakârlık” neresinde? Bu tür şeyleri ciddiye alıp bu ve benzeri sorularla ne yaptığını bilmezlerle yaptıklarının ne olduğunu ve sonunun nereye varacağını hatırlatmanın zamanı çoktan geçti.

Artık kör olan bile görüyor, bütün buhranlara ve çalkantılara karşı şerbetli olduğu ve her şeye rağmen hâlâ “kaya gibi sağlam durduğu” söylenen “Türk aile yapısı” şu on yılın sonunda bugün Ağustos güneşinin altındaki kar gibi için için eriyor. Hal diliyle dahi acizyet itirafı ve

mahcubiyet belirtisi bile bir şeyken, hele bu ülkedeki en “modernist bilimci”nin bile böyle bir şeyi teklif etmekten utanıp sıkılacağı düşünülecek olursa, böyle bir ucube için törenler düzenleyip nutuklar atmak da ... işte böyle bir şeydir.

Ya da: Kurdu çakalı serbest bırakıp her birinin bin türlü melanetine kim bilir hangi bahaneyle ses çıkarmazken ve hele onların ağızlarını açmış insanların kösemenlerin peşine takılmadan ağıllarının yolunu bulamayan sürülerden beter hale gelmesini arsız bir iştihâ ile kolladıklarını görürken “artık insanların en küçük bir fısıltıyla istikamet değiştirdikleri, kolaylıkla kanlarına girilip göz göre göre uçuruma sürülebildikleri”nden bahis açıp “Millî Algı Koruma Kanunu” çıkarılmasını teklif etmek ... yine böyle bir şeydir.

Ve bunlara benzer daha düzinelerce misal getirilebilir.

Kendi asli tabiatımızın bizden olmamızı beklediğine olmanın meşakkati sebebiyle kulaklarımızı tıkayıp görünmekle yetinmeyi seçtiğimiz sürece daha beter niceleleriyle de karşılaşacağımız muhakkak. Kendi hayatımızı yaşamadığımız, kendi ağızımızla konuşmadığımız için her yerde nazarımıza çarpan ve artık ruh sağlığımızı harap eden boyutlara ulaşan bu müsamere havası daha da koyulaşacak. Öyle ki bunları konuşacak takatimiz bile kalmayacak.

İşte ulu hocalar bizdeki bu iflah olmaz illeti daha bu topraklarda tutunma savaşı verdiğimiz yıllarda gördükleri için “neysen o ol ve olduğun gibi görün” diye ihtar ettiler.

Ve en önemlisi: Eğer bütün alametleri ve işaretleriyle günden güne daha da yaklaşan bu cinnet ve kargaşa

hali dünyanın sonu olmayacak ve insanlar bu topraklar üzerinde yaşamaya devam edecekse düzen tekrar neyle kurulacak?

Sözle.

Ve işte o gün ona müracaat ettiğimizde onun yerinde olmadığını göreceğiz.

O zaman vaktiyle onu ayağa düşürdüğümüz için şimdi yerinde olmadığını anlayacağız ama çok geç olacak.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Lao-Tse'nin "Wu-Wei"si üzerine aşağıdaki inceleme, düşünürün sözü edilen eserinin bir çevirisi veya hatta serbestçe uyarlaması olarak kabul edilmemelidir. Yapmaya çalıştığım şey onun düşüncesinin saf özünü burada mümkün olan en yalın haliyle vermeye çalışmaktan ibarettir ve onun temel hakikatlerinin aslına tam sadık çevirisini ancak münferit durumlarda verdim, geri kalanlar büyük ölçüde onun dile getirdiği temel ilkelerin irticalen gelişen yorum veya tefsirinden ibarettir.

"Tao" ve "Wu-Wei" tabirlerini okuyuş ve anlayış şeklim "Tao-Teh-King"ın çevirisini yapmış olan (Stanislas Julien, Giles ve Legge gibi) birçok Sinologun okuyuş biçiminden bütünüyle farklıdır. Fakat burası kendimi savunup haklı çıkarmaya çalışmanın yeri değil. Anlayışımın makul ve temellendirilebilir mi yoksa yanlış ve savunulamaz mı olduğunun değerlendirilmesinin takip eden esere bırakılması daha doğru olacaktır.

Lao-Tse'nin kısa, fevkalade yalın kitabı az şey ihtiva eder, sözlerinin bütünüyle asli anlamları (ki bunlar zaman zaman aynı sözlere başka eserlerde verilmiş anlamlardan * ciddi farklılıklar gösterir) içine yoğunlaştırıldığı söylenebilir

* Mesela Konfüçyüs tarafından.

ama bu az şey incildir. Lao-Tse'nin eseri felsefe üzerine bir inceleme değildir, fakat daha çok bu (yazılmamış) felsefenin onu götürdüğü hakikatleri ihtiva eder yalnızca. Onda ne surete, ne cisme tesadüf ederiz, sadece ve sadece bu felsefenin en derin özü—başka hiçbir şey.

Bu eser işte bu derin öze nüfuz etmeye, daha doğrusu o derin özü çekebildiği kadar içine çekmeye çalışmaktadır ama hiçbir surette Lao-Tse'nin çevirisi olarak görülmemelidir. Kır manzarası, deniz, bulutlar gibi mecazi mukayese unsurlarının hiçbiri Lao-Tse'nin eserinin hiçbir yerinde bulunmaz. Keza o herhangi bir yerde ne sanattan ne de özel olarak sevgiden söz eder. Bütün bunları yazarken Lao-Tse'nin derinden hissedilmiş felsefesinin dikkatle okunmasının gayri ihtiyari olarak sevk ettiği düşünce ve hisleri yüksek sesle söylemiş oldum. Dolayısıyla bu eser şuurunda olduğum şeyden çok o şuurun sahibini daha fazla aksettiriyor olabilir; fakat böyle olsa bile Lao-Tse'nin sözlerinin bende uyandırdığı fikir ve hissiyatın taşmasından başka bir şey değildir.

Lao-Tse üzerine Çince kaleme alınmış olanlar dışında herhangi bir eserden faydalanmadım ve bunların da sayısı çok azdır. Daha sonra İngilizce ve Fransızca çevirilerden bazılarını okuduğumda bu kitapların ne kadar karmaşık ve anlaşılmaz olduğunu görünce doğrusu şaşkırmaktan kendimi alamadım.

Lao-Tse'nin eseri hakkındaki basit fikrime bağlı kaldım ve eserimde hiçbir şeyi değiştirmedim. Çünkü basit ve doğal bir inanç olarak içimde onun doğruluğunu hissediyorum.

Henri Borel

BİRİNCİ BÖLÜM

道 TAO

道

Ha To limanından birkaç saatlik mesafede Çin denizinde küçük bir adacıktaki Shien Shan Tapınağı'nda bulunuyordum.

Batiya doğru, yumuşak hatları adanın arkasında iç içe geçen iki dağ sırası yükseliyordu. Doğuda uçsuz bucaksız okyanus pırıl pırıl parlıyordu. Tapınak yukarıda, kayaların üzerinde, ulu Buda ağaçlarının gölgesi altındaydı.

Ada hemen kimsenin yolunun düşmediği ıssız bir yerdeydi, zaman zaman patlamak üzere olan fırtınadan kaçan balıkçılar, başka bir limana ulaşma umutları olmadığında buraya demir atıyorlardı. Bu metruk yerde tapınağın ne işinin olduğunu kimse bilmez; fakat onun bu ıssız yerdeki kutsal varoluş hakkını geçen yüzyıllar pekiştirmişti. Yabancılar buraya nadiren gelirler, ve adanın yaklaşık yüz kadar fakir sakini sırf kendilerinden önce ataları burada yaşamış olduğu için yaşamayı sürdürür. Kendisiyle sohbet edebileceğim ruh ve fikir derinliğine sahip birini olur da belki burada bulurum umuduyla geldim. Çinlilerin dini hakkında kaleme alınmış sathi kitaplardan öğrenemediğimi bana söyleyebilecek gönlü engin, fikri zengin rahipler aradım, bir yıldan fazla bir

zaman civardaki tapınak ve manastırları dolaştım, fakat her yerde karşıma cahil, ahmak mahlûklar—sembolik anlamını anlamadıkları putların önünde diz büken ve tek bir sözcüğünü bile anlamadıkları tuhaf “Sutralar”ı tekrarlayıp duran zavallılar çıktı.² Ve ben bütün bilgimi berbat bir şekilde tercüme edilmiş eserlerden edinmek zorunda kaldım. Bunlar, kendilerine danıştığım okuryazar Çinlilere nazaran Avrupalı bilginlerden daha da kötü muamele görmüş eserlerdi. Sonunda yaşlı bir Çinlinin Gök ve Yerin sırları hakkında bilgi sahibi biri olarak “Shi-en Shan Bilgesi”nden söz ettiğini duydum. Ve doğrusu büyük bir beklenti içerisinde olmaksızın onu aramak üzere yola koyuldum ve denize açıldım.

Tapınağın daha önce gördüklerimin çoğundan pek farklı yanı yoktu. Kir pas içindeki kül rengi giysileriyle rahipler eteklerine dizilmiş anlamsız, sırtkan bir çehreyle bana bakıyorlardı. “Kwan Yin” ve “Cakyamuni”, “Sam-Pao-Fu” heykelleri daha yeni onarımdan geçmişti ve eski güzelliklerini berbat etmiş, tasavvur edilebilecek en kaba renklerle parlıyorlardı. Zemin toz toprak içindeydi, etrafa portakal kabukları ve şeker kamışı kııntıları yayılmıştı. Ağır ve kesif bir hava göğsümü sıkıştırdı.

Rahiplerden birine seslenip:

“Yaşlı bilgeyi ziyarete geldim. Zamanın ‘Lao-Tse’si denilen yaşlı münzevi burada yaşamıyor mu?”

2 Bu bir vakıa. Çinli rahipler Sanskritçeden Çinceye ses yapısı göz önünde bulundurularak çevrilmiş olan Sutralar’ı tekrarlama alışkanlığındadırlar ve bu Çince ifadelerin tek bir sözcüğünü bile anlamazlar.

Şaşkın bir çehreyle cevap verdi:

“Lao-Tse sarp kayalıkların zirvesindeki kulübede yaşar. Fakat barbarlardan pek hazzetmez.”

Nazikçe rica ettim:

“Beni ona götürür müsün, Bikshu, sana bir dolar veriririm?”

Bakışındaki açgözlülük aşikârdı, fakat kafasını salladı:

“Buna cüret edemem; onu kendiniz arayın.”

Öteki rahipler sırttılar ve “bahşiş” umuduyla bana çay ikram ettiler.—

Onlardan ayrıldım ve kayalıkları tırmanmaya başladım. Yarım saat içinde zirveye ulaştım. Burada küçük dört köşe taş bir kulübe buldum. Kapıyı çaldım, kısa bir süre sonra sürgü sesi duyuldu, kapı açıldı.

Bilge karşımdaydı, bana bakıyordu.

Bu görünmeyenin açığa çıkması, fâş olmasıydı.

Sanki büyük bir ışık—göz almayan fakat sükûnet veren bir ışık görmüştüm.

Önümde bir palmye ağacı gibi uzun ve dimdik duruyordu. Çehresi gökte asılı ayın aydınlattığı, ağaçların derin sessizliğine gömülü sakin bir akşam kadar huzur doluydu. Bütün varlığı tabiatın ihtişamını aksettiriyordu, bir dağ gibi yalın ve güzel, veya bir bulut gibi bütünüyle doğal ve kendiliğinden. Varlığı etrafa seher vakti

tan yeri ağarırken yakaran ruh kadar kutsal bir hava yayıyordu.—

Derin bakışı altında kendimi rahatsız hissettim ve bütün yavanlığı içinde gözümün önüne serilen sefil hayatımı gördüm. Tek bir söz edemedim, kendimi sessizlik içinde onun aydınlatıcı tesirine bıraktım.

Elini sallanan bir çiçeğin hareketine benzer bir hareketle kaldırdı ve bana uzattı—kalpten—samimi bir şekilde. Ve konuştu, sesi ağaçlardaki rüzgârın sesine benzeyen yumuşak müzikti:—

“Hoş geldin yabancı! Niye arıyorsun beni?—benim gibi yaşlı bir adamı!”

“Ben bir üstadı arıyorum”, diyebildim hakir ve alçak sesle;—“insanın iyilik ve mutluluğunun yolunu bana göstermesi için. Bu güzel ülkeyi uzun zamandır araştırıyorum fakat insanlar sanki üzerlerine ölü toprağı serpilmiş gibi ve ben hiçbir zaman olmadığı kadar sefil ve bedbahtım.”

“Bu konuda biraz yanılıyorsun”, dedi yaşlı bilge, “çok iyi olmak için bu kadar çok çalışma. Çok fazla arama, hakiki bilgeliği asla bulamazsın. Sarı İmparator³ sihirli incisini yeniden ele geçirmek için ne yapmış bilmiyor musun? Bak sana söyleyeyim:⁴

3 “Sarı İmparator” MÖ yaklaşık 2697’de hüküm sürmüş olduğu anlaşılan efsanevi bir Çin imparatorudur.

4 Takip eden paragraf “Nan Hwa King”in on ikinci bölümünden çevrilmiş bir alıntıdır.

“Sarı İmparator bir keresinde Kızıl Deniz’in kuzeyinde seyahat ediyormuş ve Kuenlün Dağları’nın zirvesine tırmanmış. Güneye döndüğünde sihirli incisini kaybettiğini fark etmiş. Onu bulması için aklına yalvarmış, fayda etmemiş. Görüşüne yalvarmış, kâr etmemiş. Talakâtına, belagatına yalvarmış, beyhude... Sonuç vermemiş. Sonunda Hiçliğe yalvarmış ve Hiçlikle o yeniden elde edilmiş. ‘Ne tuhaf!’ diye haykırmış, ‘Bunca şey aciz kalıyor da hiçlik onu yeniden elde edebiliyor!’ Beni anlıyor musun, genç adam?”

“Bu inci onun ruhuydu herhalde”, dedim, “bilgi, görüş ve konuşma ruhu aydınlatacağı yerde ancak karanlıkta bırakıyor; ve ruhunun bilinci Sarı İmparator’a ancak mükemmel sükûnetin huzuru içinde geri döndü. Öyle değil mi, efendim?”

“Doğru, nasıl anlaşılması gerekiyorsa öyle anlamışsın. Peki, bu güzel hikâyenin kim tarafından söylendiğini de biliyor musun?”

“Hem genç hem cahilim, nereden bileyim...”

“Çin’in en büyük bilgesi Lao-Tse’nin talebesi Chuang-Tse tarafından. Bu ülkede en saf bilgelik ne Konfüçyüs, ne Mencius tarafından dile getirilmiştir. En saf bilgeliği dinlemek için Lao-Tse’ye kulak vermek gerekir. O bilgelerin en ulusudur, Chuang-Tse onun talebesiydi. Siz yabancılar, biliyorum, Lao-Tse’ye belli bir hayranlık duyuyorsunuz fakat içinizden çok azı onun nefes alıp

vermiş en saf insan olduğunu biliyor.—‘Tao-Teh-King’i okudun mu? Onun ‘Tao’ ile ne anlatmak istediğini acaba hiç düşündün mü?”

“Eğer siz bana söylerseniz minnettar olurum, efendim.”

“Zannederim sana yardım edebilirim, genç adam, evet bunu memnuniyetle yaparım. Yıllar var ki talebem olmadı ve gözlerinde merak değil, daha çok, ruhunu özgürleştirmek için saf bilgelik arzusu görüyorum. Dinle öyleyse.⁵—

5 Aşağıdaki pasaj, “ve milyonlar yeniden bire geri dönerler” cümlesine kadar “Tao-Teh-King”in birinci bölümünün—bir çevirisi değil ama—serbestçe uyarlamasıdır. Lao-Tse’nin harikulade sade ve basit üslubu dilimize aynı sadelik ve basitlikteki ifadelerle çevrilemez. Benim bu çevirim—kısmen Çinli yorumcuların yardımıyla ulaşılmış olan—bütünüyle yeni bir yorumdur ve bildiğim kadarıyla aslına en sadık olanıdır. En meşhur ve belli bir anlamda en kabiliyetli Sinologlardan biri, Herbert Giles bu ilk bölümün sadece ilk cümlesini tercüme eder ve kalanını çevirme zahmetine katlanmaz! (Krş., H. A. Giles, “The Remains of Lao Tzü”, Hongkong, *China Mail Office*, 1886.) Bu aynı bilgin “Tao”yu, Lao-Tse’nin kastettiği şeyin—yüceler Yücesi, Sonsuz, Mutlak—bir “yol” olmasının imkânsızlığını görmeksizin “Yol” diye çevirir; çünkü bir yol her zaman (mecazi anlamda) başka bir şeye götürür ve bu sebepten ötür En Yüce, En Ulu olamaz. Bir başka ve daha da ünlü bir Sinolog, Dr. Legge, “Tao”yu “istikamet” diye çevirir ve şu basit cümleden: “Tao sözlerle ifade edilemez, eğer edilebilseydi sonsuz Tao olmazdı”dan, o: “Yürünebilen istikamet kalıcı ve değişmez istikamet değildir” anlamını çıkarır. Oysa bu cümlelerin bütün sırrı şurada saklıdır: “Tao” işaretinin veya sözcüğünün bir yığın anlamı vardır ve Konfüçyüs’ün “Chung Yung” isimli eserinde gerçekten de “Yol” anlamına gelir. Fakat başka yüzlerce örnekte: “konuşma, ifade, bir deyiş” anlamlarında kullanıldığı görülür. Nitekim Lao-Tse bu işareti aynı cümlede iki farklı anlamda kullanır ve neredeyse bütün çevirmenler bu inceliği anlamada yetersiz kaldıkları için cümleyi yanlış çevirme hatasından kurtulamazlar. Oysa cümle olabildiğince basittir ve bendeki Çince baskılardan ikisinde yorumcular: “söylenmiş” ve “şifahen” anlamını verirler. Fakat bütün Sinologlar içerisinde sadece Wells Williams ./..

“Tao’nun siz batılların ‘Tanrı’ dediğine benzer hiçbir yanı yok. Tao Birdir; başlangıç ve sondur. O her şeyi kucaklar ve her şey ona döner.

Lao-Tse kitabının başlangıcında işareti yazmıştı: Tao. Fakat aslında onun ifade etmek, anlatmak istediği şeyin—En Yüce, Bir—ismi olamaz, o hiçbir sesle, hiçbir surette anlatılamaz, çünkü o Birdir. ‘Tanrı’ tabiriniz de aynı derecede yetersizdir.—Wu—Hiç—O, Tao’dur. Beni anlamıyorsun? —Şunu da dinle! Demek ki mutlak bir Gerçeklik var—başı sonu olmayan—ki biz onu kavrayamıyoruz ve bu sebepten ötürü onun bizim için Hiç gibi olması gerekir. Bizim kavrayabildiğimiz, bizim için izafi bir gerçekliğe sahip olan aslında görünüşten ibarettir. O bir zuhurdur, mutlak bir gerçekliğin sonucudur, çünkü her şey ondan zuhur eder ve yine ona döner. Fakat bizim için gerçek olan şeyler kendi başlarına gerçek değildir. Bizim Varlık dediğimiz aslında Var-olmayandır ve tam da bizim Var-olmayan [Yokluk, Hiç] dediğimiz haki ki anlamda Varlıktır. Onun için büyük bir karanlık içinde

../. bu cümleyi doğru çevirir ve şöyle der: “İfade edilebilen Tao sonsuz Tao değildir”. Cümle yapısı tam doğru aktarılamamış olmakla beraber Williams hiç olmazsa anlamı doğru kavramıştır.

Eserim *De Gids* dergisinde yayınlandıktan sonra ilk defa Groot’un “Jaarlijsche feesten en gebruiken der Emoy Chineezen” başlıklı çalışmasını gördüğümde anladığım kadarıyla o da benimle aynı fikri paylaşıyordu. Zira o da “Tao”nun çevrilemez olduğunu söylüyor ve bu tabirin “Çinli düşünürün kendisinin de bir isim bulamadığı, bu yüzden ‘Tao’ sözcüğüyle mühürleyip bıraktığı temel bir fikir” olduğunu düşünüyordu. Profesör de Groot az ileride ekler: “Eğer bu sözcüğü ‘evrensel tabiat ruhu,’ ‘her şeye sirayet eden tabii manevi güç’ diye çevirirsek hatta sadece ‘tabiat’ sözcüğüyle karşılarsak düşünürün kastettiği şeyden çok fazla uzaklaşmış olmayız.”

Her ne kadar tabir benim için daha yüksek bir muhtevaya sahip olsa bile Profesör de Groot’un bu fikrini kendime bildiğim bütün yaklaşımlardan daha yakın buluyorum.

yaşıyoruz. Gerçek olduğunu zannettiğimiz şey gerçek değil ama yine de gerçek olandan zuhur eder, çünkü Gerçek Bütündür. Hem Varlık hem Varlık olmayan buna göre Tao'dur. Fakat her şeyden evvel 'Tao' sözcüğünün yine de bir insan tarafından telaffuz edilmiş bir sestem ibaret olduğunu ve o düşüncenin kendisinin *özü itibarıyla ifade edilemeyeceğini* asla unutma. Duyularca sezilebilir, fark edilebilir her şey, kalbin bütün arzuları özlemleri gerçekdışıdır. Tao Göğün ve Yerin kaynağıdır. Bir İkiyi, İki Üçü, Üç milyonları meydana getirdi. Ve milyonlar yine Bire döner.

"Eğer bunu aklından çıkarmazsan, genç adam, Bilgelik yolunda ilk eşiği geçmiş olursun.

"Şu halde Tao'nun her şeyin kaynağı olduğunu biliyorsun; ağaçların, çiçeklerin, kuşların; denizlerin, çöllerin, kayaların; ışığın ve karanlığın, sıcak ve soğğun, gün ve gecenin; yaz ve kışın, ve kendi varlığının. Dünyalar ve Okyanuslar Sonsuzlukta buharlaşır. İnsan karanlıktan çıkar, parıldayan ışıktaki güler ve kaybolur. Fakat bütün bu değişimlerde Bir açığa çıkar. Tao her şeydedir. En derinindeki ruhun Tao'dur.

"Önünde yayılan dünyayı görüyorsun, genç adam? ..."

Heybetli bir tavırla denizi işaret etti.—

Her iki yanda tepeler açık, keskin hatlarıyla göğe doğru yükseliyordu—tıpkı şuurlu çaba ve güçle yontu-

lup belirginleşen kuvvetli düşünceler gibi—ışık ve havanın yumuşak etkisine ancak uzaktan boyun eğiyordu. Hayli yüksek bir noktada tatlı yapraklarıyla küçük yalnız bir ağaç ulvi bir ışık içinde duruyordu. Yumuşak dinginliğiyle akşam sükun etmeye başlamıştı, dağların üzerine rüya gibi belli belirsiz ama yine de aydınlık kıvılcık bir parlaklık çökmüştü ve dağlar her zamankinden daha keskin hatlarıyla huzurlu bir neşe içerisinde bu ışığa cevap veriyordu. Onun içinde her şeyin, tıpkı dindarlığa doğru şuurlu bir yükselişte olduğu gibi, nazikçe yukarı doğru bir çabalayış, sessiz bir denge ve huzur hali içinde olduğu hissediliyordu. Ve deniz küçük, sessiz dalgalarla—bir tür sonsuzluğun sakin, karşı konulmaz yaklaşmasıyla sanki kıyıya doğru yavaş yavaş emekliyordu. Küçük bir gemi altın gibi parlayan yelkeniyle süzülerek kıyıya yaklaşıyordu. Bu uçsuz bucaksız okyanus üzerinde ne kadar küçük görünüyordu—bir o kadar korkusuz ve sevimli! Her şey saf ve kusursuzdu—hiçbir yerde bozulmanın, kokuşmuşluğun, günahın en küçük bir emaresi yoktu.

Daha önce tecrübe etmediğim kuvvetli bir neşenin itici gücüyle konuştum:

“Şimdi onu hissediyorum, efendim! Aradığım her yerde. Onu uzaklarda aramam lüzumsuzdu; çünkü o bana gayet yakın. O her yerde—aradığım, benim olduğum, ruhumun olduğu şey. O bana kendim kadar yakın ve aşina. O baştan başa ilham, baştan başa içe doğuş. O her yerde! Tao her şeyde!”

“Dediğin gibi, oğlum, fakat karıştırma. Tao gördüğünde fakat Tao gördüğün değil. Tao’nun gözle görülebilir olduğunu sakın düşünme. Tao ne yüreğinde neşe uyandırır ne gözlerinden yaş getirir. Çünkü bütün tecrübeler, duygular ve heyecanlar izafidir, gerçek değil.”

“Ama artık bundan söz etmeyeceğim. Daha ancak ilk kapının önündesin ve şafağın ancak ilk ışığını görüyorsun. Şimdiden Tao’nun her şeyde mevcut olduğunu kavrayarak büyük güçlüğü geride bırakmış oldun. Bu senin hayatını daha doğal ve daha güvenli hale getirecektir—zira inan bana Tao’nun kollarında annesinin kollarındaki çocuk kadar güvende olacaksın. Ve o seni ciddi, düşünceli ve dikkatli hale getirecektir çünkü kendini her yerde, tapınağındaki iyi bir rahip kadar kutsal hissedeceksin. Artık şeylerdeki değişimden, hayat ve ölümden korkmayacaksın; çünkü artık ölümün de hayat gibi Tao’dan geldiğini biliyorsun. Ve bu hayatına nüfuz eden Tao’nun ölümden sonra da seni sürekli olarak sarması aynı derecede doğaldır.

“Önündeki manzaraya bak! Ağaçlar, dağlar, deniz, tıpkı hava ve ışık gibi senin kardeşlerin. Bak deniz nasıl yaklaşıyor bize! O kadar kendiliğinden, o kadar doğal, o kadar saf ‘çünkü öyle olmalı’—Sevgili kız kardeşini, sana doğru eğilen şuradaki küçük ağacı görüyor musun? Ve onun küçük yapraklarının basit hareketini?—

"Öyleyse sana Wu-wei'den,⁶ 'karşı koymama'dan, Tao'dan doğan ilcain / sevki tabiinin nefesindeki 'kendiliğinden hareket'ten söz edeyim. İnsanlar hayatlarını Tao'nun basit güzelliği içinde, denizin kabardığı, bir çiçeğin tomurcuklandığı gibi, kendi akışına bıraksalar kendiliklerinden doğru insanlar olurlar.* Her insanda Tao'dan çıkan ve onu yine Tao'ya döndüren doğal bir ilca, bir sevki tabii vardır. Fakat insanlar kendi duyuları ve tutkuları ile körleşirler. Hazzı, arzuyu, nefreti, şöhreti ve serveti ararlar. Hareketleri şiddetli, hiddetli ve fırtınalıdır, gidişatlarının seyri bir vahşi yükselişler ve

6 Bu "Wu-Wei"—aslında her ne kadar çevrilemezse de—yine bu Sinologlar tarafından, sanki tembellik, aylaklık, atalet gibi bir şey kastediliyormuş gibi, "hareketsizlik" veya "faaliyette bulunmama" diye çevrilir. Oysa kastedilen kesinlikle "tembellik", "aylaklık" değildir fakat daha çok "hareket", "faaliyet"—yani "doğru yoldan çıkmış, gayri tabii tutku ve arzuların faaliyetten kesilmesi", buna karşılık "Tao'dan kaynaklanan tabii hareket anlamında faal olma" ifade edilmek istenir. Nitekim "Nan Hwa King"de aşağıdaki ifadeler rastlıyoruz: "Gök ve yer hiçbir şey yapmaz" (kötü anlamda) ve (yine de) "yapılacak hiçbir şey kalmaz". Bütün tabiat tabii biçimde Tao'dan sudur eden 'Wu-Wei'den ibarettir. Dolayısıyla sinologlar "Wu-Wei"yi "hareketsizlik" diye çevirerek Çince metnin anlamının tam tersine ulaşmış oluyorlar.

Lao-Tse mesele hakkında bundan daha fazla tafsilat vermez. Aşağıdakiler metnin bende uyandırdığı tedailerdir. Metnin aslının ilk bölümünün tamamı kitapta tek bir sayfadan ibarettir ve sadece elli dokuz karakter ihtiva eder. Ve bu Lao-Tse'nin dilinin bu kadar az sözcükle bu kadar çok şeyi söyleyebilmesini mümkün kılan harikulade inceliğini ve vecizliğini doğrular.

[Çin düşüncesinin, bilhassa Lao-Tse ve Chuang-Tze okulunun bu en önemli ve günümüz dünyası bakımından en fazla üzerinde durulup düşünülmeye muhtaç meselesi, bir yandan 'olan', 'olması gereken' ve 'kendiliğindenlik' gerilimi, diğer yandan 'samimiyet' problematiğinin *chün tzu* ve *tzu te* ilişkisi içinde çözümünü çerçevesinde dizinin *Çin Felsefesi Tetkiklerin'e* ayrılan V ve VI. kitaplarında karşılaştırmalı olarak ele alınıp incelenecektir.]

keskin düşüşler dizisidir. Gerçek dışı olan ne varsa onlara sıkı sıkıya bağlıdırlar. O kadar çok şeyi arzu ederler ki 'Bir'i arzu edemezler. Bilge olmayı ve iyi olmayı da arzu ederler ve en kötüsü de budur. Çok fazla bilmek isterler.

"Tek çare ise şu: çıktıkları kaynağa geri dönmek. Tao içimizdedir. Tao huzur ve sükundur. Ancak arzuyu terk ederek—hatta iyilik ve bilgelik arzusunu bile—huzura sükuna kavuşabiliriz. Ah... ah! Tao'nun ne olduğunu bütün bu bilme özlemi! Ve onu anlatmak ve araştırmak için sözlerin peşine düşen şu zavallı koşturmaca. Hakkı bilgeler sözsüz öğretiyi—anlatılmamış olarak kalanı takip ederler.⁷ Ve kim onu anlatacak, söze dökecektir? Onu (Tao'nun ne olduğunu) bilen onu anlatmaz; onu anlatan onu bilmez.⁸ Ben de Tao'nun ne olduğunu sana söylemeyeceğim. Onu sen kendini her türlü tutku ve özlemden kurtararak ve gayrı tabii her türlü çabaya boş verip içinden geldiği gibi yaşayarak kendin keşfetmelisin. Tao'ya usulca, uysalca şu uçsuz bucaksız okyanusun hareketi gibi dingin ve sakin bir hareketle yaklaşmalısın. O ne hareket etmeyi seçtiği için ne hareket etmenin akıllıca veya iyice olduğunu bildiği için hareket eder. O gayrı ihtiyari olarak, hareketinin farkında olmaksızın hareket eder. Tao'ya da aynı böyle yavaşça, dalgalanıp durularak, değişip dönüşerek döneceksin ve döndüğünde onu bilmeyeceksin çünkü bizzat sen Tao olacaksın."

7 Bu cümle "Tao-Teh-King"den (ikinci bölüm) çevrilmiştir.

8 56. bölümden. Bu cümle "Nan Hwa King"ın 15. bölümünde de bulunur.

Konuşmaya ara verdi ve nazikçe bana baktı. Gözleri dingin bir ışıkla parlıyordu, göklerin ışığı gibi sakin ve huzurlu.

“Efendim,” dedim, “söyledikleriniz tabiatın kendisi kadar güzel ve tabii; fakat kesinlikle o kadar kolay değil—insanın Tao’ya bu çabasız, çekişmesiz, hareket-siz dalması, ona kendini vermesi?”

“Sözlerimin anlamını karıştıрма,” diye cevap verdi. “Çabasızlık—*Wu-Wei*—derken Lao-Tse safi hareket-sizliği—kapalı gözlerle safi tembelliğı kastetmiyordu. Onun demek istediğı: dünyevi faaliyetten, arzudan—gerçek dışı şeylerin özleminden kurtulmaktı. Fakat o gerçek şeylerde tam faaldi. O ruhun güçlü hareketini kastediyordu—kafesten bir kuş gibi şu kasvetli bedenden kurtarılması gereken ruhun. Onun demek istediğı bizim Tao’dan aldığımız ve bizi yine Tao’ya götüren sevk edici iç güce boyun eğmektir. Ve inan bana: bu hareket üzerimizdeki bulutların hareketi kadar tabiidir.”

Başımızın üzerindeki mavi esirin yükseklerinde, yavaş yavaş denize doğru akan altın bulutlar vardı. Ulvi ve mukaddes bir sevginininki gibi harikulade bir saflıkla parlıyorlardı. Uzakta rüyadaki gibi yumuşak ve belli belirsiz dağılıyorlardı.

“Kısa bir müddet sonra kaybolmuş, göklerin sonsuzluğunda dağılmış olacaklar,” dedi yaşlı münzevi, “ve sonsuz mavilikten başka bir şey görmeyeceksin. Ruhun Tao’ya işte böyle dalıp gömülecek.”

“Benim hayatım günahlarla dolu,” diye cevap verdim, “karartıcı arzular kurşundan bir yük gibi biniyor üzerime. Ve karanlıklar içerisindeki cahil hemcinslerim de öyle. Bizimki gibi bir hayat saf ve ruhi özüyle dalgalana dalgalana nasıl Tao’ya doğru süzülebilir? Kötülükle öylesine ağırlaşmış ki kaçınılmaz olarak bataklığa saplanıp kalacak.”

“İnanma buna!” dedi, sevgi ve merhametle dolu bir tebessümle. “Hiç kimse Tao’yu yok edemez, ve her birimizde ruhun sönmez ışığı parlıyor. İnsanın kötülüğünün ve günahkârlığının bu kadar büyük ve güçlü olduğuna inanma! Ölümsüz Tao hepsinin içinde; filozofların ve şairlerin içinde olduğu kadar katillerin ve orospuların içinde de. Hepsi içinde yok edilemez, ortadan kaldırılamaz bir hazine taşıyor ve biri diğerinden iyi değil. Birini diğerine tercihen sevemezsin; birini kutsayıp diğerini lanetleyemezsin. Hepsi öz bakımından bu kayanın üzerindeki kum taneleri gibi benziyor birbirine. Ve hiçbirisi Tao’dan ebediyen sürgün edilmez, çünkü hepsi içinde taşır Tao’yu. Günahları buhar gibi asılsız ve aldatıcıdır. İşleri eylemleri aslı esası olmayan bir görünüşdür. Ve sözleri ömürsüz rüyalar gibi gelip geçicidir. ‘Kötü’ olamazlar, ‘iyi’ de olamazlar. Dereler, ırmaklar nasıl büyük denize çekilirlerse onlar da karşı konulmaz biçimde Tao’ya çekilirler. Bu kimisinde daha kolay, kimisinde daha zor, kimisinde az zamanda, kimisinde biraz daha uzun zamanda olabilir, hepsi bu.

Zavallı çocuk! Demek seni günahların bu kadar korkutup yıldırıldı? İnsanların günahının Tao’dan daha güçlü

olduğunu mu sanıyorsun? İyi olmak için çok fazla çabaladın ve yanılgılarını yanlışlarını çok parlak bir ışıktaki görüyorsun! Hemcinslerinden çok fazla iyilik talep ettin, hatta onları buna icbar ettin, şimdi onların günahları da boş yere sıkıntı veriyor sana. Fakat bütün bunlar birer görünüş. Tao ne iyi ne kötüdür. Çünkü Tao gerçektir. *Var olan* sadece Tao'dur, geri kalan her şeyin ömrü müstakil bir varlığı olmayan ve bu sebepten ötürü hep aldatıp yanıltan asılsız karşıtların ve bağıntıların hayatıdır. O zaman her şeyden evvel ne iyi olmayı arzu et, ne de kendine kötü de. Eylemsiz, çekişmesiz, çabasız, zorlamasız olmalı, kendiliğinden harekete geçmelisin: *Wu-Wei* dediğimiz şey işte bu. Kötü değil—iyi değil; küçük değil—büyük değil; alçak değil—yüksek de değil. Ancak o zaman hakiki anlamda *var olursun*, yani olağan anlamda *var olmadığında*. Kendini bir kere her türlü görünüşten, her türlü şehvet ve iştihadan kurtardığında kendiliğinden, hatta hareket ettiğini bilmeksizin, hareket edeceksin. Ve bu senin yegâne hayat ilken olacak—Tao'ya doğru bu özgür, kısıtlanmamış, engellenmemiş hareket—üzerindeki küçük bulutun süzülüğü gibi hafif ve bilinçsiz...”

İçimde ani bir özgürlük duygusu tecrübe ettim. Bu duygu neşe değildi—mutluluk değildi. Daha çok hafif, latif bir genişleme duygusu—zihin ufkumun, fikir çevrenimin genişlemesiydi.

“Size teşekkür ederim babacığım,” dedim, “söylediklerinize bağlı olarak Tao hakkındaki bu keşif, bu ilham her ne kadar onu izah edemesem de beni ileri doğru taşıran gibi görünen bir itici kuvvet kazandırdı şimdiden bana.

“Ne kadar harikulade, ne kadar fevkalade Tao! Bu zamana kadar bilgelik adına payıma düşmüş, bilgi namına ulaşmış olduğum her ne varsa, onlarla asla hissetmemiştim bunu daha önce!..”

“Bu bilgelik özlemini dizginle!” dedi üstat nazik bir sesle. “Çok fazla bilme arzusunu terk et, daha sonra sezişle, içe doğuşla bilmeye başlayacaksın. Gayrı tabii çabayla elde edilen bilgi seni ancak Tao’dan uzaklaştırır. Etrafındaki insanlar ve şeyler hakkında her şeyi bilmek için çabalama, dahası onlar arasındaki ilişkileri ve çatışmaları bilmeyi isteme. Hepsinden önemlisi mutluluğu öyle hırsla şehvetle arama ve mutsuzluktan korkma. Çünkü bunların hiçbirisi gerçek değildir. Sevinç ve neşe gerçek olmadığı gibi acı ve ıstırap da gerçek değil. Eğer onu ıstırap, neşe, mutluluk veya mutsuzluk olarak tasavvur edebilseydin Tao Tao olmazdı. Çünkü Tao Bir Bütündür ve onda uyumsuzluk anlaşmazlık olamaz. Kulak ver bak... Chuang Tse tarafından ne kadar yalın dile getirilmiş:

“‘En büyük neşe, neşe değildir’

“Ve ıstırap da kaybolup gitmiş olacak o zaman. İstırapın gerçek bir şey, temel bir varoluş unsuru olduğuna asla inanma. Dağlardan sislerin kalkması gibi bir gün silinip kaybolacak ıstırapın. Çünkü bir gün varoluşun bütün gerçeklerinin ne kadar doğal, ne kadar kendiliğinden olduğunu fark edeceksin. Ve senin için sır ve muamma haline gelmiş büyük meselelerin tümü Wu-

Wei: gayet basit, sade, mukavemetsiz olacak ve artık senin için bir şaşkınlık kaynağı olmayacaktır. Çünkü her şey Tao'dan gelişir, her şey tek bir ilkedен inkişaf etmiş büyük sistemin doğal parçasıdır.—Şu halde hiçbir şeyin seni ne üzecek ne sevindirecek gücü vardır. Artık ne gülecek ne ağlayacaksın.—

“Şüphe ve tereddüt içinde baktığını görüyorum, sanki beni çok çetin, çok soğuk bulmuş gibi... Ama biraz ilerlediğinde onun *bu* anlama geldiğini göreceksin. Bu Tao ile tam bir yaradılış ve duyuş birliği içinde olmak demektir. O zaman “acı” ve “ıstırab”a bakarken onun bir gün kaybolacağını, çünkü gerçektışı olduğunu bileceksin. Ve “neşe”ye bakarken onun zaman ve şartlara bağlı olduğunu, görünür varlığını acı ve ıstırapla karşıtlığından çıkardığını, bu sebepten ötürü onun ancak ilkel ve gölgeli bir neşe olduğunu anlayacaksın. İyi bir insana bakarken onun olduğu gibi olması gerektiğini göreceksin ve onun “müşfik” ve “iyi”yi artık temsil etmeyeceği, o rolü oynamayacağı gün daha iyi, çok daha iyi olacağını fark edeceksin. Ve bir katile tam bir sükûnetle bakacak, ona ne özel bir sevgi, ne özel bir nefret besleyeceksin, çünkü o senin Tao’da hemcinsin... Ve onun bütün günahı içindeki Tao’yu öldürmeye yetmez. O zaman, sonunda *Wu-Wei* olduğunda—sözcüğün olağan anlamında var olmadığına—ilk defa senin için her şey iyi olacak ve hayatın gözlerimizin önündeki büyük deniz kadar sessiz ve tabii bir şekilde kayıp gidecek. Hiçbir şey huzurunu kaçırmayacak. Uykun düşsüz olacak, ben bilincin tasa keder

getirmeyecek.⁹ Her şeyde Tao'yu göreceksin, varolan her şeyle bir olacaksın, etrafındaki her şeye bakışın değişecek, bütün tabiatı kendine kendin kadar yakın hissedeceksin. Gün ve gecenin, yaz ve kışın, hayat ve ölümün değişimlerini sükûnetle kabul ederek geçecek, ve bir gün hiçbir değişimin olmadığı Tao'ya, bir zamanlar ne kadar saf ve temiz çıkmışsan şimdi o kadar saf ve temiz olarak döneceksin."

"Babacığım, söylediklerin açık—ve inanmaya zorlayıcı. Fakat hayat benim için hâla o kadar kıymetli ki ben onu kaybetmekten—ölmekten korkuyorum. Dostlarımla, karımla, veya çocuğumun ölmesinden de korkuyorum! Ölüm bana o kadar karanlık ve kasvetli görünüyor ki—ve hayat aydınlık—güneşle, ve yeşil ve çiçekli yeryüzüyle aydınlık!"

"Aslında hayatın tabiiliğine denk olan ölümün mükemmel tabiiliğini henüz hissedememiş olduğun için bu böyle. Bu önemsiz bedeni ve onun içinde yatacağı derin mezarı gözünde çok fazla büyütüyorsun; fakat bu kurtulmak üzere olan bir mahpusun hissiyatı, bu kadar zamandır içinde yaşadığı karanlık hücreyi terk etme düşüncesi onu bu sıkıntıya sokuyor. Ölümü hayatın karşıtı olarak görüyorsun; her ikisi de gerçek dışı—her ikisi de bir değişim ve görünüş. Ruhun bildik bir denizden çıkıp bilinmeyen bir okyanusa doğru süzülüyor sadece. Göçüp giden sende gerçek olan, senin ruhun değil, onun

9 Bu bir ölçüde "Nan Hwa King"ın 6. bölümündeki gibi devam eder: "Eski zamanların bilgeleri düşsüz uyurlar, tasasız ayık olurlardı."

bir yere gittiği yok, bu korku onun korkusu değil. Bu korkuyu yenmeli ve onu ebediyen başından savmalısın; veya daha iyisi, yaşlandığında Tao'nun devinimlerini takip ederek tabii ve serazat yaşadığında zaten o kendiliğinden senin yakanı bırakacaktır. O zaman senden evvel yurduna dönmüş olanlar için yas tutmayı bırakacaksın ve bir gün onlarla yeniden birleşeceksin fakat farkında olmadan, çünkü buluşma ve ayrılma gibi karşıtlıklar artık senin için var olmayacak.

"Chuang-Tse'nin karısı öldüğünde Hui-Tse dolu yerde sükûnet içinde oturmuş, itiyadı olduğu üzere bir gonga vurarak vakit geçirirken bulmuş. Hui-Tse onun bu görünürdeki kayıtsız haline takılacak olmuş, Chuang-Tse cevap vermiş:

" 'Seninki şeylere bakmanın gayrı tabii hali. Başlangıçta, doğru, üzülmедim değil—ama başka tür-lüsü de olamazdı. Fakat biraz düşününce başında onun bu hayata ait olmadığına, sadece doğmamış değil fakat bütün-yle şekilsiz suretsiz olduğuna ve bu şekilsizliğe suretsizliğe henüz hiçbir hayat nüvesinin nüfuz etmediğine hükmettim. Bununla beraber daha sonra, güneşin ısıttığı saban izinde olduğu gibi, bu hayat enerjisi kımıldanmaya başladı; hayat enerjisi surete, suret de vücuda büründü. Bugün bir başka değişim tamamlandı ve o öldü. Bu dört mevsimin gelişine ve gidişine benzer; bahar, güz, kış ve yaz. O Büyük Evde sükûnet içinde uyur. Şimdi eğer feryat figan etmiş olsaydım sanki bütün bunların ruhundan

pay almamış olurdum—bu yüzden başlangıçtaki bu hali daha fazla sürdürmedim.”¹⁰

O bunu basit ve etkilenmemiş bir tarzda söyledi. Hali vaziyeti bana bunun kendisine ne kadar tabii göründüğünü gösteriyordu. Ama mesele henüz benim için açığa kavuşmamıştı, onun için devam ettim:

“Böyle bir bilgeliği korkunç buluyorum; bu neredeyse ürkütüyor beni. Eğer bu kadar akıllı ve bilgili olsaydım hayat bana çok soğuk ve boş görünürdü.”

“Hayat soğuk ve boşdur,” diye cevap verdi sessizce, fakat ses tonunda en küçük bir küçümseme emaresi yoktu; “ve insanlar hayatın kendisi kadar yanıltıcı ve aldatıcıdır. Kendini bilen, hemcinslerini tanıyan tek bir kişi yoktur; ama yine de hepsi birbirine benzer. Aslında ‘hayat’ diye bir şey yoktur; gerçek dışıdır.”

Diyecek söz bulamadım. Alacakaranlıkta bana bakıyordu. Geniş, engin göğün altında dağlar—üzerinde harikulade, yumuşak bir tazelik, taravet—huzur ve sükûn içinde boylu boyunca uzanıyor, sanki çocuksu uysallık içinde uyuyordu. Aşağıımızda küçük kırmızı ışıkların belli belirsiz göz kırpışları vardı. Uzaktan kederli,

10 Bu epizot “Nan Hwa King”in 18. bölümünden çevrilmiştir. “Büyük Ev” ile Chuang-Tse elbette evreni kasteder ve bu “ev” ifadesi bu pasaja aşına bir yakınlık veya mahremiyet tonu kazandırır ve Chuang-Tse’nin ölen kimsenin sanki bir evin sığınağı içindeymiş gibi korunup gözetildiği hissiyatına sahip olduğunu gösterir. Bunu “Sonsuzluk” diye çeviren H. Giles—ki böyle bir sözcük Çince metinde hiç geçmez—çevirisiyle Chuang-Tse’nin konuşmasını böylesine dokunaklı hale getiren güven unsurunu kaybetmiş olur. (Krş. H. Giles, “Chuang Tsy”, London, Bernard Quaritch, 1889.) Metinde geçen sözcükler “Ku Shih”dir ve tam karşılığı “Büyük Ev”dir.

tekdüze bir şarkı duyuluyordu ve bir flütün iç parçalayıcı feryadı ona eşlik ediyordu. Deniz bütün ihtişamıyla karanlığın derinliklerine uzanıyordu ve dört bir tarafta sonsuzluğun sesi dalgalanıyordu.

Birden içimde büyük bir keder hissettim, gözlerim doldu, duygulu bir üsteleyişle sordum:

“Peki ya dostluk? ya sevgi, ya aşk?”

Bana baktı. Karanlıkta açık seçik göremiyordum ama gözlerinde tuhaf, yumuşak bir ışık parladı ve yavaşça cevap verdi:

“Bunlar hayattaki en yüce, en güzel şeylerdir. İnsanın içinde Tao’nun ilk kımıldanışı bunlarla olur. Fakat bir gün onlar hakkında ırmak ummanda kaybolduğunda kıyılarını bildiği kadar az şey bileceksin. Benim sana sevgiyi yüreğinden sürgün etmeyi öğreteceğimi sanma sakın; çünkü bu Tao’ya karşı gelmek olur. Sevdigini sev ve sevginin seni tutsak eden bir engel olduğu düşüncesiyle sakın yanlış yola sapma. Sevgiyi yüreğinden söküp çıkarmak muvazenesini kaybetmiş, dünyevi bir eylem olacaktır ve seni Tao’dan her zaman olduğundan çok daha fazla uzaklaştıracaktır. Bu sevgi bir gün, sen farkında olmaksızın kendiliğinden kaybolacaktır ve Tao sevgi değildir, benim söylediğim sadece bu.

“Fakat unutma ki—isteyebildiğimçe ve senin için olabildiğince iyi—çok yüksek şeylerden söz ediyorum sana.

Eğer sadece bu hayattan ve insanlardan söz etmiş olsaydım o zaman elbette demem gerekirdi: Sevgi en yüce şeydir. Fakat Tao'ya tekrar dalıp gömülen kimse için sevgi geride kalmış ve unutulmuş bir şeydir.

“Şimdi çok geç oldu ve çok fazla şeyi bir ağızda söylememeliyim sana. Muhakkak tapınakta uyumak isteyeceksin ve ben senin için lazım gelen şeyleri hazırlayacağım. Beni takip et—dağı dikkatlice in!”

Küçük bir ışık yaktı ve beni yedmek için elini uzattı. Yavaşça, adım adım ilerledik. Sanki onun çocuğuymuşum gibi dikkatliydi; her dik inişte yolumu aydınlatıyordu ve her hareketime kulak kesilerek beni usulca götürüyordu. Dağın eteğine ulaştığımızda bana mandarinler¹¹ için ayrılmış küçük misafir odasını gösterdi ve gidip benim için yastık ve örtü getirdi.

“Yürekten teşekkür ederim babacığım”, dedim. “Bilmem size minnettarlığımı gösterebilecek miyim?”

Sükûnetle bana baktı ve bakışı tıpkı deniz gibi ulu ve sakindi. Gece gibi dingin ve müşfikti. Gülümsedi ve gülümseyişi yeryüzüne gülümseyen ışık gibiydi. Ve sessizce yanımdan ayrıldı.

11 Neredeyse tapınakların tamamında mandarinlerin misafir edildikleri bir oda vardır ve batılı seyyahlar genellikle burada gecelerler ve bazen daha uzun dönem kalabilirler.

İKİNCİ BÖLÜM

保
SANAT

艺

Ana gövdesinden havada asılı duruyormuş gibi görünecek kadar çıkıntı yapmış bir kayanın gölgesinde dağ kenarında oturuyorduk. Deniz—uçsuz bucaksız ılık cümbüşü içinde boylu boyunca önümüzde uzanıyordu. Üzerinde altın yelkenliler süzülüyordu; beyaz martılar suyun üzerinde soylu kavislerle hafifçe ileri geri sürükleniyorlardı; ve dipsiz mavilikler içerisinde toplanmış muazzam büyüklükteki kar beyazı bulutlar muhteşem geçit alayı içinde ilerliyorlardı.

“Sanat nedir?” diye sordum yaşlı münzeviye. “Şiir nedir?”

Cevabı beklemediğim kadar kısa oldu:

“Deniz kadar—kuşlar—bulutlar kadar tabiidir.”

Bir müddet sonra devam etti:

“Zannederim bunun anlaşılmasını Tao kadar güç bulmayacaksın. Onu anlamak için etrafına—yere,

göge bakman yeterli. Şiir gök ve yer varolalı beri var.¹

“Güzellik göklerle ve yerle birlikte doğdu. Güneş, ay, sabahın ve akşamın kızıl bulutları birbirini aydınlatır; ancak tabiatın bu büyük fenomenleriyle sergilenen bitmez tükenmez ve harikulade değişimler ne kuru ne yaş boya kullanılarak meydana gelir.

“Dünyadaki bütün fenomenler hareket halindeyken ses çıkarır ve her ses kendisini doğuran bir hareketi gerekli kılar. Bütün seslerin en büyüğü rüzgâr ve gök gürlemesidir.

“Dağdan kayaların üzerinden hızla inen suyun sesine kulak ver! Hareketlenmesiyle birlikte sesi—yüksek veya alçak, kısa veya uzun—işitilmeye başlar, gerçi müziğin kurallarına göre değil, doğru, ama yine de bu ses belli bir ritim ve sistem dahilindedir.

“Bu göğün ve yerin kendiliğinden sesidir; hareketin doğurduğu ses.

“İnsan kalbinin en saf durumunda—ruhun ateşi en parlak haldeyken—müteessir olup teessürle harekete geçtiğinde işte o zaman o da ses verecektir. Bundan bir edebiyatın doğmuş olması ne harikulade bir dönüşüm değil mi?

1 Takip eden bölüm “Şu halde şiir kalbin sesidir” cümlesine kadar Wang Yao Ki’nin Tang Hanedanlığı Dönemi’nin Şiiri’ne yazdığı ön-sözden çevrilmiştir. Wang Yao Ki on sekizinci yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır.

“Şu halde şiir kalbin sesi!

“Bunun ne kadar tabii olduğunu anlayabiliyorsun. Şiir her yerde duyulur ve hissedilir, çünkü tabiatın bütününü büyük bir şairdir. Fakat bu tabiiliği dolayısıyla da katıdır ve değiştirilemez. Hareketin kaynağı neredeyse şiirin sesi orada akar. Başka bir ses şiir değildir. Ses hiçbir zorlama olmaksızın—*Wu-Wei*—kendiliğinden gelmelidir, herhangi bir sanat veya tasannu ile vücuda getirilemez. Gayrı tabii hareketle zorla ses çıkarmaya çalışan çok—hem de pek çok kimse var; fakat bunlar şair değildir—bunlar daha çok maymunlara ve papağanlara benzerler. Aslında hakiki şair çok azdır. Şiir bunlarda müzikle dopdolu olarak kendiliğinden akar; öyle güçlü ki selin kayalar arasından gürül gürül akması gibi; gök gürültüsünün bulutların içinde gümbürdemesi gibi; öyle yumuşak ki akşam sağanağının hışırtısı gibi; veya bir yaz gecesi melteminin yumuşak esintisi gibi. Dinle! Ayaklarımızın altındaki denize kulak ver! Harikulade bir şarkı söylemiyor mu? Bu şiirin ta kendisi değil mi? Bu saf müzik değil mi? Dalgalar ardı arkası kesilmeyen hareketle birbiri peşi sıra ve birbiri üzerine—ileri doğru, hep daha öteye, daha öteye emekleyerek—bir kez daha müzik içinde kaybolmak üzere geri dönerek nasıl da dalgalanıyor! Ahenkli uyumlu vuruşlarını duyuyor musun kıyıya? Ah! Bir şair ulu ve sade olmalıdır—tıpkı deniz gibi! Hareketi tıpkı denizin hareketi gibi Tao’nun ani bir sevki tabiisi olmalıdır ve—tıpkı bir çocuk gibi sükûnet içerisinde, emeksiz çabasız ve uysal—kendisini ona bırakmalıdır. Büyük, büyüktür deniz. Büyük, büyük-

tur şair. Fakat daha büyük—daha büyüktür—Tao ki büyük olmayandır o!”

Bir müddet sustu. Denizi dinliyordu ve müziğinin ruhuna nüfuz ettiğini, ta derinine işlediğini görüyordum.

Tao ile ilgili ilk sözlerini duyalı beri çok düşünmüştüm. Büyük ve yüce felsefesinin sanatçı için ölüm anlamına geleceğinden ve onun bu bilgeliği üzerine ne kadar kafa yorarsam yorayım içinde şairin ilhamının hissedilebilmesine ve bundan böyle güzellik karşısında çocuksu bir kendinden geçişe bir yer bulunamayacağından korkuyordum.

Fakat kendisi şimdi burada tam bir kendinden geçiş veya vecid hali içinde duruyordu, sanki denize şimdi ilk defa bakıyordu. Saygı ve huşu içerisinde ve parlayan gözlerle dalgaların kıyıya vuruşunu dinliyordu.

“Güzel değil mi?” diye sordu tekrar, “güzel değil mi?—bu ses, Tao’dan, sessiz olandan çıkan?—bu ışık, Tao’dan, ışiksiz olandan parlayan? Ve söz-nağme: şiir, sözsüz olan Tao’dan doğan? Sonsuz bir esrar içinde yaşamıyor muyuz?—bir gün mutlak hakikate karılmayı bekleyerek!”

Uzun zaman sessiz kaldım. Fakat onun basit sadeliğini kavramak benim için çok zordu. Mütereddit, muhteriz² sordum:

“Şiir söylemek, neşide inşad etmek—gerçekten bu kadar kolay olabilir mi? Bizim için şiir söylemek kesinlikle suyun kayaların üzerinden akıp ummana yolunu bul-

2 [Sıkılıp çekinerek.]

ması kadar kolay mıdır? Önce alıştırma yapıp kendimizi eğitmemiz, nazım kalıplarını tam olarak öğrenmemiz gerekmez mi? Ve bu gayrı ihtiyari bir hareketten ziyade ihtiyari bir faaliyet değil midir?”

Sorularım kendisini sıkmadı, bozmadı ve hemen cevap verdi:

“Bu kafanı karıştırmasın. Her şey kişinin içinde şiirin kendiliğinden akacağı hakiki kaynağı barındırıp barındırmadığına bağlı. O içinde Tao’dan gelen saf sevki tabiiye *sahip* mi? Yoksa onun hayat-dürtüsü daha az güzel bir şey mi? Eğer o içinde bu kaynağı barındırıyorsa has ve halis şairdir, barındırmıyorsa değildir. Artık şunu anlamış olmalısın ki en yüksek anlamda aslında bütün insanlar şairdir; çünkü söylediğim gibi Tao’dan kaynaklanan ve ona geri dönen bu temel, asli sevki tabii bütün insanlarda mevcuttur. Fakat onu hazır, uyanık ve güçlü bir şekilde gelişmiş olarak bulmak ender karşılaşılan bir şeydir—ve insanlar güzelliğin yüksek ilham ve ifşaatlarını nadiren kavrayabilirler; oysa kıyıya bağlı hayat kaynakları sonsuzluk umanında kayboluncaya kadar onun içinden çağlar. Bu belki şöyle anlatılabilir: sıradan insanlar zayıf bitki örtüsünün ortasındaki bataklığın durgun suyuna benzerler; halbuki şairler uçsuz bucaksız ummanın bereketli kıyılarının ihtişamı ortasındaki berrak çağlayanlardır. Fakat artık mecazlarla konuşmaya son verelim.

“Şairin gerçek ilhamına *sahip* birinin kendini buna rağmen sanatında eğitmesinin mi yoksa onu akışına bırakmasının mı kendisi için daha hayırlı olduğunu öğrenmek isti-

yordun. İkinci yolu seçmesi daha doğru olur. Çünkü genç bir şair nazım formlarını bütün çeşitleriyle incelemeye kısa bir zaman ayırdığında derhal fark eder, bunlar o kadar doğaldır ki başka herhangi birine eğilim duymasına mani olur. Şiiri sırf başka bir usul ve ahenk yabancı olacağı için gayri ihtiyari olarak güzel bir biçime bürünür. Bu tam da şair ile heveskâr arasındaki farkı oluşturur: şair şiirini içinden geldiği gibi irticalen söyler ancak daha sonra, sınamaya tabi tutmasıyla birlikte onun ses bakımından—vezin, usul ve ahenk bakımından—doğru olduğunun farkına varır.

“Halbuki heveskâr belli bir ayak ve uyağı seçtikten sonra öğrenilmiş sanatın kabul edilmiş kalıplarına göre onun üzerine bir dizi ruhsuz sözcüğü zoraki sıralamaya girişir. Şairin duygulu anlamlı sözleri sırf duygulu ve anlamlı oldukları için kendiliğinden akar. Ve eğer şeyleri gerçek ışıkları içinde görürsek aslında şiir için zor ve sıkı biçimler diye bir şey ve kesinlikle kurallar olmaz; çünkü kaynağından kendiliğinden akan bir şiir kendi kalıbını kendisi bulur ve gerçek bilgi ve tecrübeden önce oluşturulmuş her türlü beşeri kural ve kaidelerden bağımsızdır! Tek kural varsa o da burada kural denilen şeye yer olamayacağıdır. Belki sen bunu aşırı derecede cüretkâr bulacaksın, genç adam! Fakat unutma ki ben açıklamalarımı insanların kalıplaşmış doğrularına dayandırmaya çabalamıyorum, söylediklerimde bir tek şeyi, Tao’yu göz önünde bulunduruyorum ve ayrıca ben çok az hakiki şair biliyorum. Tabiat kadar basit ve saf insana ender rastlanır gerçekten. Kendi ülkende böylelerinin sayısının çok olduğunu düşünüyor musun?”

Bu beklenmedik soru beni şaşırttı ve onu neden sorduğuna hayret ettim. Cevap vermek de güçtü, onun için önce bir başka soru sordum ona:

“Üstadım bana daha fazlasını anlatıncaya kadar cevap veremeyeceğim. Bir şair *neden* bir şiir söyler?”

Birden güldü ve dedi:

“Deniz neden uğuldar? Kuş neden öter? Bunu biliyor musun, evlat?”

“Çünkü başka türlü yapamaz efendim, çünkü basitçe tabiatına bu doğrultuda bir menfez açmalıdır! Bu ‘Wu-Wei’dir!”

“Tamamen dediğin gibi!

“Peki—şair söz konusu olduğunda neden farklı olsun?”

Düşündüm ve duraksayarak cevap verdim:

“Doğru, fakat farklı *olabilir*. Bir şair, eğer yoksa bir edebiyat vücuda getirmek veya var da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya ise onu zenginleştirmek için yazabilir. Bu kulağa hoş gelen bir saik, ama saf bir saik değil. O halde bazı şairler şan şöret için—meşhur olmak ve defne tacıyla ödüllendirilmek için, yollarına çiçekler serpen güzel hanımların gönlünü ve gülücüklerin kazanmak için yazabilir!”

“Kendini daha tam ifade etmelisin,” dedi yaşlı münzevi, “ve böylesine kutsal kabul edilen tabirlerin kut-sallığına halel getirmemelisin. Çünkü bu tür saiklerle şiir söyleyen şairler hiçbir surette şair değildir. Bir şair söylediği için söyler. O belli bir amaç yahut saikle şiir söyleyemez, o bir heveskâr olamaz.”

“Fakat babacığım, varsayalım bir şair bir kuş kadar basit bir saikle söyledi, daha sonra defne yaprakları ve güller içinde yaptığının tadını çıkarabilir mi?

“Kendinin hak ettiğine inandığı ödülleri kazananları kıskanabilir mi?

“Bir güzelliği sırf ortaya konulmasına vesile olanlara muhalif olduğu için göz göre göre inkâr edebilir ve dolayısıyla gerçek kanaatlerinin aksini söyleyebilir mi?

“Beklenti içinde olduğu bir fayda veya menfaat uğruna kötü olduğunu bildiği bir şeye methiyeler düzebilir mi?

“Tuhaflık veya acayiplik sayesinde temayüz edip teveccüh kazanabilmek için kalenderlik postuna bürünebilir mi?

“Kendisinin insanların geri kalanından daha iyi olduğunu düşünebilir mi?

“Kendisini alkışlayan kalabalıkların ellerini sıkabilir mi?

“Kendisini yüceltecekleri yerde alay edip aşağılayanlara nefret besleyebilir mi?

“Bütün bunları nasıl izah edersiniz? Bunlar bana küçük kuşun veya denizin sadeliğiyle öylesine bağdaşmaz görünüyor ki!”

“Bütün bu sorular, genç dostum,” dedi, “sana az önce sorduğum soruya verilen cevaplardır; çünkü bunlar ülkende çok fazla şair olmadığının açık delilleridir. ‘Şair’ sözcüğünü unutma ki en saf, en yüce anlamında kullanıyorum.

“Bir şair ancak sanatı için yaşayabilir, onu gelip geçici dünya zevklerini elde etmenin bir aracı olarak değil kendisi için, kendisinden ötürü sever. Bir şair insanlara ve sair canlılara—onların tabiatlarına ve ilişkilerine—öylesine saf ve yalın biçimde bakar ki kendisi Tao’nun tabiatına iyice yaklaşır. Başkaları insanları ve sair varlıkları sanki bir sis bulutunun içinden belli belirsiz ve bulanık görür. Oysa şair tartışma götürmez bir gerçek olarak bunun farkındadır. O halde kendi sadeliğinin kafası karışık halk kesimlerince nasıl anlaşılabacağıyla neden ilgilenir? Ve kendisiyle alay edip eğlendiklerinde neden buna üzülsün ve nefret duyguları beslesin? Ve kendisini övüp yücelttiklerinde neden övünüp keyiflensin?

“Chuang-Tse’nin dört ‘mevsim’inde nasılsa burada da öyledir. Burada özel olarak tahrik edici olduğu

söylenebilecek bir şey yoktur çünkü bu da işlerin tabii akışının parçasıdır. Dolayısıyla şair ne görmezden gelindiğinde umutsuzluk içinde kalır, ne de teveccüh görüp ağırlandığında bununla övünür ve keyiflenir. O halkın kendisine bakışını tabii sonuç olarak görür ve onun sebebini bilir. Halk takımının yargısı onun nazarında o kadar aldırılmayacak bir şeydir ki—hiçbir surette kayıtsızlığını bozmaz, çünkü onun için böyle bir şey yoktur. O şiirlerini halk için söylemez; o şiir söyler çünkü söylememek elinden gelmez. Söyledikleri üzerine insanların dedi-kodularının sesi kendisine ulaşmaz ve o kendisinin meşhur mu yoksa unutulmuş mu olduğunu bile bilmez.

“‘En büyük şöhrat şöhratsızlıktır.’³

“Bana öyle bakıyorsun ki genç adam, sanki rüyasını görmeye bile yanaşmayacağın kadar tuhaf şeyler söylüyorum sana. Fakat söylediklerim şu gördüğün manzara veya denizdeki hakikat kadar yalın, basit ve tabii hakikat... ondan bir zerre bile fazlasını içermiyor. Tabii dünyaya gözlerini açtığından beri ülkedeki insanlarla birlikte ‘faal’ bir hayat sürdüğün için hakiki sadeliğin ne olduğunu şimdiye dek hiç görmedin. Çünkü şimdiye dek ‘şöhrat’, ‘kazanç’, ‘saygınlık’, ‘sanatkârlar’, ve ‘ölümsüzlük’ten başka bir şey konuşulduğunu duymadığın için öyle zannediyorsun ki bunlar ruhun için hava kadar su kadar vazgeçilmezdir ve onlar kadar gerçektir. Fakat bunların hepsi bir vehim ve aldanıştan başka bir

3 “Nan Hwa King”, Bl., XVIII.

şey değildir. Gördüklerin gerçekten hakiki şair kumaşına sahip kimseler olabilir fakat hayat ilkeleri olan Tao'nun sevki tabiisine kulak vermeyip başka yollara saptıkları için sahip oldukları şeyi muhafaza edememiş ve zayıflıkları yüzünden sıradan insanların tabiatının içine gömülmüşlerdir. Böylece sıradan kimseler ne yaparlarsa bunlar da aynı şeyi yapmaya başlamışlardır şu farkla ki bunlar yaptıklarını daha güçlü bir şekilde yaparlar, hepsi bu...

"Senin sorularından çıkarabildiklerim bunlar. Fakat bu konuştuklarımızın hiçbirisi artık şair değildir ve oldukları gibi kaldıkları sürece gerçek şiir söyleyemezler artık. Çünkü o asli, fitri sevki tabiidenden en küçük bir sapma onların içindeki şiiri öldürmeye yeterlidir. Doğrudan tek bir yol var sadece: iffet ve bekâret timsali genç kız gibi müstesna ve basit—doğru bir çizgi gibi uzlaşmaz olmak. Bu doğru çizgi kendiliğindenlik veya olduğu gibi olmaktır; onun dışında kalan sahte çaba-faaliyet, sunilik ve tasannudur; cinayetlerin ve ani ölümlerin vuku bulunduğu ve bir dostun kendi amaçlarına erişmek için bir başkasından hayat-kanını emeceği şana şöhrete götüren yollardır. Bu doğru çizgi onun kendi yolunu sapmaksızın saptırmaksızın, gizli kıvrımlarda saklı sarmallarda heder etmeksizin doğruca götürüp sonsuzluğa karar.

"Böylece sanatçının halk takımının baskı ve zorlamasının kurbanı olabileceği bütün bu şartların hükmünü kaybedip kendiliğinden ortadan kaybolduğunu görüyor ve anlıyorsun. Muhtemelen hem kendi ülkenin hem

benim ÷lkemin tarihinde tanınmamış olmanın verdiği kederden dolayı ölmüş veya hak etmedikleri derecede alay konusu yapılıp aşağılandıkları için kendi elleriyle canlarına kıymış olan şairlerin hayatını okumuş olmalısın. Bunlara her zaman acımışımıdır, fakat şunun farkına vardım ki böyleleri hiçbir zaman büyük olarak anılmayı hak etmemektedir.

“Ve burada elbette sadece söz sanatkârlarından değil fakat bütün sanatkârlardan söz ediyorum. Şimdi sana bir insan olarak tasavvuru mümkün olacak kadar doğru ve safdil olan bir sanatkârın yaptığı bir şeyi göstermemi ister misin?—

“Öyleyse beni takip et!”

Beni kulübesinin içinde küçük bir odaya—içinde yataktan ve kitaplarla kaplı bir masa ve bir iki sandalyeden başka hiçbir eşyanın bulunmadığı duvarları çıplak beyaz bir hücreye götürdü. Duvarda bir kapı açtı ve oradan ahşap bir sandık çıkardı. Ve onu sanki kutsal bir eşya veya küçük bir çocuk taşıyormuş gibi özenle ve itina ile taşıdı. Sonra yavaşça yere koydu, kapağını açtı ve içinden kestane rengi ahşap bir kapalı mahfaza çıkardı ve masanın üzerine koydu.”

“Bak,” dedi, “bu her şeyden evvel güzel bir mahfaza. Güzel bir şeyin güzel bir mahfazası olmalı. Şimdilik küçük kapaklar kapalı. Bu suretle onu her zaman kutsalın diline aşına olmayan gözlerden saklayabilmeyi—bir fikir olarak güzel bulmuyor musun? Fakat senin önünde onu pekâlâ açabilirim.”

Ve mahfazanın iki kapağı açıldı.

Açık mavi ipekten bir zemin üzerinde kendine has harikulade bir parıltıyla pırıl pırıl parlayan büyük bir tasvir ortaya çıktı. Bu bir çamur deryasının içinde kendiliğinden yetişmiş ve insanı kendinden geçirecek kadar zarif ve mütevazı bir şekilde açmış bir lotus üzerinde bağdaş kurup oturmuş Buddha Kwan Yin'di.⁴

"Şunun harikulade sadeliğini ve güzelliğini hissediyor musun?" diye sordu, büyük ve dokunaklı bir sevgiyle titriyordu sesi. "Bu mükemmel sükûnetin mücessem hali değil mi?—Yüz hatlarındaki ifadenin dinginliğini ve durgunluğunu görüyor musun—ne kadar da nazik ve müşfik, ama aynı zamanda ne kadar da vakur ve ciddi, sonsuzluğa dikili kapalı gözleriyle! Yanağa bak—ne kadar da narin ve yumuşak! Ağza bir bak—göz kenarlarının soylu kıvrımına—ve alnın üzerinde parlayan saf inciye⁵—bedenden ayrıl-

4 Çinliler aslında hazinelerini böyle bir titizlik ve özenle korumazlar. Eski Buda tasvirlerinin bez veya kumaşla örtülü ahşap bir sandığa yerleştirilen ipekli sarılı bir mahfazanın içine konulması mutattır. Bunlar çok önemli durumlarda açılırlar.

5 Yukarıda tasvir edilen gibi bir tasvir yazarın hayal gücünün uydurması değildir—bu tür tasvirler gerçekten vardır. Bir benzeri yazarın elinde de mevcuttur.

Yazarın elindeki tasvir Ch'en Wei'ye aittir. Tasvirlerini elde etme bahtıyarlığına eriştiğim bir başka büyük sanatkâr da Ho Chao Tsung'dur ki çok büyük sıkıntılara göğüs gererek elde etmiştim. Bunlar her sanatkârın pek iyi bildiği isimlerdir fakat ben onlar hakkında daha yakın bir şeye ulaşmak için boş yere uğraştım [Yazar aynı zamanda Çin sanatı uzmanıdır ve Çin sanatına dair sahasında muteber bir kitabın sahibidir]. Hepsi öldükten sonra meşhur olmuşlar; fakat hayatlarında öyle bir basitlik ve unutulmuşluk içinde yaşamışlar ki şimdi doğdukları yerde bile hatırlanmıyorlar. Muhtelif tahminler işittim ama bunlardan kesin bir bilgi edinemedim.

miş ruhun remzi olan! Ve beden—hatları ne kadar da az! Ama yine de bak—sol kolun aşağıya doğru duruşundaki sevgi ve merhamet ne kadar sınırsız—vaaz ederken olduğu gibi yan yana getirilmiş iki kalkık parmağıyla—yukarı kaldırılmış sağ kolda—ne tarifi imkânsız bir kutsallık! Lotusun üzerine böylesine yumuşakça bağdaş kurmuş bacakların dinlenmesi ne kadar güzel!—Ve bak—bütünün büyük güç ve sınırlamasına karşın nasıl yumuşakça hissediliyor—böyle zarif bir narinlikle kıvrılan ayakların nazik tabanlarına! Bu tam da Budacılığın özünün mücessem hali değil mi? Şimdi bu tasviri barındırdığı bütün iç anlamıyla değerlendirebilmen için Budacılığa dair herhangi bir şey okumuş olman gerekmez. Bu bakışı böyle sakın biçimde sonsuzluğa çevrili, ideal derecede saf yüz hatları—bu Sükûnet, mükemmel Sükûnet değil mi? Kolun bu basitçe sarkışı—bu dünyaya duyulan kusursuz sevgi değil mi? Ve bütün öğretinin özü böylesine zarif bir şekilde yukarı kalkık parmaklarda kavranılıp sınırlandırılmamış mı?

“Ve şimdi—bunun gibi bir tasvirin yapıldığı malzeme! Bunun gibi bir sanatkârın malzemesi olmasını istediği gibi saf ve semavi bir şekle bürününceye kadar uzun yıllar boyu çalışmış olması gerektiğinin bilmem farkında mısın? Zira taşın doğası öylesine serttir ki—değil midir?—ve onun hakkındaki genel fikir: madde—doğru ama ideal anlayışın: Sükûnetin plastik temsili için yakışksız. Dolayısıyla sanatkâr balçık, kum ve toprak gibi her türlü sıradan malzeme üzerinde çalışır ve onla-

rı kıymetli taşlar, inciler ve yeşimlerle uygun ve ahenkli bir şekilde bezeyerek paha biçilmez cevherlere dönüştürür. Ve böylece bu tasvirin malzemesi artık madde olmayan, bilakis yüce ve yüksek bir fikrin tecessüm etmiş hali olan bir şeye dönüşmüştür. Sanatkâr tasvirinde simgesel bir dille Buda'nın ortaya çıkışıyla insanlığın üzerine söken kızıl şafağı anlatmak istemiş; ve böylece porseleninin kar beyazı içinde sönük bir şekilde parıldayan bu ışığı güneşin aydınlığı ortaya çıkmazdan önce sabah bulutları üzerinde oynar gibi belli belirsiz, kızıl bir parlaklık olarak göstermiş. Bu belli belirsiz verilmiş ve gittikçe artan aydınlık duygu yoğunluğu ve anlatım gücü açısından ışığın kendisinden daha dolu değil mi? Kar beyazının içinden sızan bu belirsiz ama yine de açık ve gül rengi aydınlığı algılayabiliyor musun? Bu bir genç kızın ilk mahcup kızarıışı kadar temiz ve masum değil mi? Beyazın saflığı içinde böyle pırıl pırıl parlayan sanatkârın tanrısal sevgisi değil mi? Aslında böyle bir tasvir artık bir tasvir değildir. Madde düşüncesi bütünüyle perdelenmiş ve görünmez hale gelmiştir; o artık saf fikirdir; bir ilhamdır."

Duyduğum heyecan uzunca bir zaman ağzımı açıp konuşmama izin vermedi. Bu sanat eserinin güzelliği yaşlı münzevinin saf bilgeliğinden daha derin ve güçlü biçimde ruhumu kavramış ve arıtmıştı. Sonunda nazikçe sordum:

"Bu harika kimin ellerinin eseri? Onun ismini sizinle birlikte anmak ve aynı saygıyı ona da gösterebilmek için bilmek isterdim."

“Bunun pek az bir önemi var genç dostum!” diye cevap verdi. “Bu sanatkârda varolmuş olan ruh tekrar Tao’ya gömüldü, tıpkı bir gün senin ruhunun da gömüleceği gibi. Onun bedeni göçtü gitti, tıpkı sonbaharda dalından düşen yapraklar gibi, zamanı geldiğinde seninki de göçüp gidecek. O zaman onun ismine ne önem atfedilebilir? Ama yine de onun ismini söyleyeceğim sana; ona Tan Wei⁶ derlerdi ve o dönemin âdeti olduğu üzere o bu ismi tasvirin arkasına harikulade çizilmiş karakterlerle kazımış. Kimdi o?..

“Belki kendisi de bir sanatkâr olduğunu bilmeyen sıradan bir zanaatkâr. Belki de kendisini basit bir rençper olarak görüyordu ve eserinin bu kadar güzel olduğu konusunda en küçük bir fikri dahi yoktu. Fakat yukarıdaki göğe ve bulutlara çok bakmış, engin denizi, kır manzarasını, çiçekleri çok sevmiş olmalı. Başka türlü duyuş ve düşünüşte bu kadar ince olamazdı. Çünkü bu kadar basit hatlar ve saf renkler ancak tabiatta bulunur. İsmine herhangi bir kayıta rastlamadığına göre belli ki meşhur değildi. Nereden geldiğini, nasıl yaşadığını ve kaç yaşında öldüğünü sana söyleyemem. Bu tür tasvirlerin dört yüz yıldan fazla bir zaman önce yapıldığını biliyorum sadece, sanat erbapları mesela bunun Ming Hanedanlığı’nın ilk yarısından kalma olduğunu tahmin ediyorlar.

“Kuvvetle muhtemel ki sanatkâr diğer insanlarla aynı hayatı sükûnet içinde yaşadı, sıradan bir işçi gibi gayretle

6 Ruh-incisi, “Oerna”, ruhi-manevi bir gözdür.

azimle çalıştı ve büyüklüğünün farkında olmaksızın hakir naçiz öldü. Fakat eseri kaldı, ve bu tasvir talihinin de yardımıyla yol bulup buralara ulaştı, görüyorsun son savaşlar ona dokunmamış, hâlâ yapıldığı gün kadar pürüzsüz ve örselenmemiş. Ve asırlar, asırlar boyu, bitmez tükenmez aydınlık içinde, genç kızlara özgü mağrur mahcubiyet içinde böyle kalabilir. Ah, bunun gibi bir şeyi saf bir sadelik içinde, bilmeden, farkında olmadan vücuda getirmek—bir şair olmak böyle bir şey işte! Sanat zaman içinde değil fakat sonsuzlukta tarihlenir.

“Ne kadar güzel! Öyle değil mi? Bu porselen, neredeyse yıkılamaz yok edilemez, bu aydınlık, bu parıltı dünya varoldukça hep varolacak! İşte yerin üzerinde duruyor, öyle güçlü ama aynı zamanda öyle narin ki; ardımızdan gelenler ölüp gittikten çok sonra bile hep öyle kalacak! Ve sanatkârın ruhu Tao iledir!”

Tasvire uzun bir zaman baktık.

Ardından mahfazayı bir kez daha özenle ve itina ile kaldırdı.

“Öylesine zarif, öylesine nazik ki gün ışığına çıkarmaya korkuyorum onu. Bu narinlik mucizesi—ki bir ruh kadar semavi—için gün ışığı çok sert. Günışığı sanki birdenbire onu tuz buz ediverecekmiş ya da onu küçük, hafif bir yaz bulutu gibi dağılmaya zorlayiverecekmiş gibi tuhaf bir tedirginlik hissediyorum—öyle ki sanki bütünüyle ruhani bir yapıya sahip!”

Ve yavaşça, gayet yavaşça mahfazayı sandığın içine yerleştirdi ve kapattı.

Sonra yanıma geldi ve biz tekrar asılı kayanın altına gidip oturduk.

“Ne güzel olurdu,” dedim, “eğer herkes bunun gibi şeyler yapabilseydi ve bütün sadeliği ile her yerde etraflarını bunlar sarsaydı!”

“Herkes!..” diye cevapladı, “ne ala, belki bu çok fazla şey beklemek olur! Fakat bu büyük krallığın büyük bir sanat ve güzellik tapınağı olduğu bir zaman gerçekten oldu. Bunun izlerini burada, Çin’de hala görebilirsin. O zamanlar insanların büyük bölümü safdil sanatkârlardı. Etraflarındaki her şey—bu ister bir tapınak, bir bahçe, ister bir masa, bir sandalye veya bıçak olsun—en küçüğünden en büyüğüne kadar güzeldi. O dönemin şu küçük çay fincanlarına veya en küçük buhurdanlıklarına bir bak! En yoksul hamal kendi tarzında biraz evvel gördüğün Kwan Yin tasviri kadar mükemmel kaplardan yemek yedi. Bütün eşyalar güzel bir şekilde imal ediliyordu ve ister istemez böyle imal ediliyordu. Basit zanaatkârlar kendilerini ‘sanatkâr’ veya her halde kendi hemcinslerinden farklı olarak görmüyordu ve aralarında ufak bir rekabet yahut mücadele ortaya çıkmış olamaz, aksi halde böyle bir şey sanatlarının sonu olurdu. Her şey güzeldi çünkü hepsi dürüst, samimi bir şekilde ve tam bir tevazuu ile imal ediliyordu. O günlerde bu şeylerin güzel olması bugünlerde çirkin olması kadar tabiiydi.

“Çin sanatı vurabileceği en dip noktaya vurmuş durumda; bu onun bugünkü sefil toplumsal durumunun bir sonucudur. Ülke sanatının bozulup yozlaştığına mu-

hakkak dikkat etmişsindir. Ve bu büyük imparatorluk için bir ölüm işaretidir. Çünkü sanat bir ülkenin hayatının tam çiçeklenmesiyle yakından ilgilidir. Eğer sanat gerilerse bütün ülke yozlaşır. Bunun sadece siyasi değil fakat ahlaki anlamda da böyle olduğunu söylüyorum. Çünkü ahlaken güçlü, safdil insanlar ister istemez güçlü ve sağlıklı bir sanat vücuda getirirler.—

“Evet, söylediklerin doğru; eğer kendileri için daha güzel bir çevre oluşturabilseydiler hayatları ne kadar iyi olurdu! Ve bunun yapılmıyor olması ne kadar olağan dışı! Çünkü tabiat her yerde her zaman onlara yakın, ulaşılabilir kalıyor. Bulutlara—ağaçlara—denize bak!”

Deniz her zamanki gibi durgundu—uçsuz bucaksız ve saf. Bulutlar günbatımının bakır kızılığında muazzam ve muhteşem kütleler halinde denizden karaya doğru yavaş yavaş sürükleniyordu. Dağların üzerine düşen altın şualar bulutlarla düzenli aralıklarla silinerek kayboluyordu. Her yerde ışık ve hareket, ses ve renk cümbüşü!

Yaşlı münzevi gözlerini sükûnet ve emniyetle bu sonsuz güzelliğe dikmişti; bakışlarından kendisi ile etrafındaki her şeyin arasında varolun mahrem ilişkisinin derin bir şekilde idrakinde olduğu anlaşılıyordu. Ona bakarken zihnindekileri sezmiş olmalı ki devam etti:

“Etrafımızdaki bu güzelliğe bir ağaç veya bir dağ nasıl uyuyorsa biz de o kadar doğal bir şekilde uymalı, uyum sağlamalıyız. Eğer hep böyle kalabilirsek dünya sisteminin büyük işleyişi ortasında bu hoşnutluk duy-

gumuzu muhafaza eder, sıhhat ve afiyet içinde hayatımızı sürdürürüz. İnsan hayatı hakkında çok şey söylendi; bilginler nazariyelerden devasa labirentler inşa ettiler! Ama en iç, en derin özü itibariyle tabiat kadar düz ve yalın o. Sadelikte her şey birbirinin dengi ve her ne kadar dışarıdan öyleymiş gibi görünse de hiçbir şey karmaşa içinde değil aslında. Her şey tıpkı deniz gibi kesin ve kaçınılmaz biçimde hareket ediyor.”

Sesinde hem şairin büyük sevgisi hem de vaziyetini itiraz kabul etmez hakikate istinat ettiren bilginin sakin itimadı vardı.

“Nasıl, bugünden hoşnut musun, konuştuklarımız yüreğinde itminan hissinin doğmasına kâfi geldi?” diye dostça sordu; “biraz olsun yol almana yardımcı olabildim mi? Şiirin ne olduğu hususunda sarahate eriştin mi?”

“Babacığım,” dedim kendimi tutamayarak, “bilgeliğiniz şiir, şiiriniz bilgelik sizin! Nasıl olabiliyor bu?”

“Senin baktığın yerden söylediklerin tamamen doğru” dedi. “Fakat bu sözlerin görünüşten ibaret olduğunu öğrenmen gerekecek. Ben ne bilgeliğimin ne olduğunu, ne şiirimin nereden geldiğini biliyorum. Bunların hepsi bir. Bunu anladığında her şey o kadar yalın, o kadar tabii ki! Her şey Tao. Hepsi Tao’dan geliyor.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

爱 SEVGİ

美

Bir kez daha akşamdı. Yine dağ eteğindeki yumuşak çimenlerin üzerinde oturuyorduk, ruh halimizin sükûneti alacakaranlığın kutsal sessizliğiyle uyum içerisindeydi. Uzak dağ sıraları adanmış bir sadakatle huşu içerisinde yavaş yavaş karanlığa gömülüyordu—sanki göklerin altında, yaklaşan gecenin yavaş yavaş sükun eden haşyeti önünde diz çöküyor gibiydiler. Tepelerin üzerinde benekler halinde yayılmış olan yalnız ağaçlar sessiz tazim duruşu içinde hareketsiz duruyorlardı. Dalgalar kendi büyüklüğü içinde kaybolmuş, uzaktan belli belirsiz duyuluyordu. Huzur çepeçevre her şeyi bürümüştü ve yumuşak sesler tıpkı dua gibi yükseliyordu.

Yaşlı münzevi önümde, tabiatın ortasında bir ağaç gibi vakur duruyor ve çöken akşam gibi huşu uyandırıyordu.

Soruma geri döndüm. Çünkü ruhum ondan ayrıken huzur rahat bulmamıştı ve güçlü bir dürtü içimi yeniden kemirmeye başlamıştı. Fakat kendimi ona yakın bulduğumdan konuşacak cesareti pek kendimde bulamıyordum; ve aslında öyle görünüyordu ki sanki sözcükler artık gerekli değildi—sanki her şey kendiliğinden gün

ışığı gibi açık ve aşikârdı. Bu akşam her şey ne kadar da güzel ve yalın görünüyordu. Etrafımda farkına vardığım bütün bu güzellik kendi iç varlığım değil miydi? Ve ben onun rüya gibi belli belirsiz, sonsuza karılmak üzere olduğunu hissediyordum.

Duyuş ve düşünüşün sakın bir nehir gibi içimden kendi bildiğine akışı daha bir zaman devam ederdi ama öğrenme arzusu bırakmadı ve sesimle huzurlu sessizliği dağıtmak zorunda kaldım:

“Efendim,” dedim mahzun bir şekilde, “bütün sözleriniz zihnime kazındı ve ruhum şimdi onların teskin edici etkisiyle dopdolu. Öyle ki ruhum artık bana ait değil—artık bir zamanlar olduğum gibi değilim. Sanki öldüm: ve içimde ne olup bittiğini bilmiyorum—bir şey var ki—gece gündüz—zihnimi böylesine hafif ve berak, böylesine boş ve açık olmaya zorluyor. Babacığım biliyorum o Tao; o ölüm, o muhteşem diriliş; ama sevgi değil; ve aşksız sevgisiz Tao bana ancak karanlık, kasvetli bir dehliz gibi görünüyor.”

Yaşlı münzevi akşam alacakaranlığında etrafına baktı ve hafifçe gülümsedi.

“Nedir sevgi?” diye sordu sakince. “Acaba onun ne olduğundan emin misin?”

“Hayır, emin değilim,” dedim. “Onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum, fakat onun büyük huzur vericiliğinin, mübarek ve mukaddes bir şey oluşunun sebebi tam da bu değil mi? O halde ne olur bana onu anlatın! Bir genç

kızın aşkını, bir kadına duyulan sevgiyi demek istiyorum. Hâlâ unutmadım babacığım, bir genç kız gördüğümde bana ne olduğunu hatırlıyorum, ruhum ilk gördüğümde duyduğum hazzı biliyor...

“Tıpkı deniz gibi, tıpkı gökyüzü gibi engin, tıpkı ölüm gibi karanlık. O ışıktı—ve ben kördüm! Beni yaraladı baba—ah kalbim o kadar büyük bir şiddetle çarpmaya başladı ki—ve gözlerim yandı. Dünya bir yangındı, her şey tuhaftı ve nefes alıp vermeye başlamıştı. O birden bire ruhumdan parlayan büyük bir alevdi. O kadar korkunç fakat bir o kadar hoştu, ve sonsuzca büyüktü. Baba! öyle zannediyorum, Tao’dan daha büyüktü.”

“Nasıl bir şey olduğunu gayet iyi biliyorum,” dedi bilge. “O güzellikti, şekilsiz Tao’nun dünyevi şekliydi, birdenbire sende Tao’ya karılacağın hareketin ritmini uyandırды. Bir ağacı, bir bulutu, bir çiçeği gördüğünde de aynı şeyi tecrübe edebilirdin. Fakat insan olduğundan, arzuyla yaşadığından ötürü o senin için ancak bir başka insan, bir kadın vasıtasıyla görünür hale geldi—ve ayrıca bu form, bu suret senin için daha kolay anlaşılır, daha aşina olduğu için bu böyle oldu. Ve arzu saf bir tefekkürün tam gelişmesine izin vermediği için, içindeki ritim heyecan ve gerginlikle, tıpkı fırtınanın çalkalayıp yükselttiği, nereye gideceğini, nereye taşıacağını bilmeyen deniz gibi, azgın bir fırtınaya dönüşüyor. Bütün duygunun en iç özü ‘sevgi’ değil, Tao’dur.”

Fakat yaşlı bilgenin sükûneti beni sabırsızlandırdı ve o sabırsızlıkla baştan savma, hatta biraz da kaba bir cevap vermek zorunda kaldım:

“Böyle dışarıdan konuşmak ve tevillerde bulunmak kolay, fakat onu hiçbir zaman bizzat tecrübe etmediğiniz için sözünü ettiğiniz şeyden gerçekten hiçbir şey anlayamazsınız!”

Şaşırmaksızın sarsılmaksızın bana baktı ve aynı anda hissiyatımı paylaştan bir tavırla elini omzuma koydu:

“Eğer benim için de böyle konuşursan genç adam, insafsızlık etmiş olursun!—sevmenin ne demek olduğunu sen daha bu dünyaya gözlerini açmadan öğrenmiştim ben! O zamanlar bir genç kız yaşıyordu ve o kadar güzel, o kadar harikuladeydi ki sanki Tao’nun ondaki aksi başka şeylerdekine göre daha açık, daha az perde-lenmiş gibiydi. Benim için dünya demek o demekti ve dünya onun etrafında dönüyordu. Gözüm ondan başka bir şey görmüyordu ve benim için ağaçlar, insanlar, bulutlar ve benzeri şeyler yoktu. O bu akşamüstü manzarasından daha güzel, şu uzak dağların çizgilerinden daha nazik, şu sessizliğe gömülmüş ağaç tepelerinden daha narindi; varlığının saçtığı ışık şu yıldızın sessizce parlayan ışığından daha feyizli, daha mübarekti. Onun hikâyesini sana anlatamam. Cehennem ateşinden daha kavurucu, daha zalimdi—ama gerçek değildi, ve şimdi her şey bitti, tıpkı geçip giden bir fırtına gibi. Bana öyle geliyordu ki sanki ölümüm mukadderdi, başka yolu yoktu; ıstırabımdan ölüme kaçıp kurtulmak istiyordum anlaşılan.—

“Fakat ruhumda yeni bir günün şafağı doğdu, dört bir taraf aydınlandı ve her şey anlaşılır hale geldi. Hiçbir

şey kaybolmamıştı. Her şey eskiden olduğu gibi hâlâ vardı. Benden alındığını zannettiğim güzellik aynı derecede masum ve aynı şekilde lekesiz, bende hâlâ yaşamaya devam ediyordu. Çünkü bu güzellik o kadından değil yine de sonsuz bir aydınlıkla parlayarak benim ruhumdan neşet etmişti; ve bütün dünyada onu görmüştüm. Tabiat bir kadının gölgeli suretinden kendime uydurduğumdan başka bir şey değildi. Ruhum tabiatla birdi ve benzer bir ritimle ölümsüz Tao'ya doğru yüzüyordu."

Sükûneti beni de teskin etti ve dedim:

"Benim sevdiğim öldü, baba. Bir çocuğun bir çiçeği çekip koparması gibi ruhumu koparmış olan o kadın asla karım olmadı. Fakat şimdi bir karım var, bir sabır, sebat ve iyilik abidesi ve benim için hava kadar, ı ışık kadar vazgeçilmez. Fakat o kaybettiğimi şimdi bile ondan daha çok seviyorum. Ama onun ötekinden daha saf bir insan olduğunu biliyorum. O halde nasıl oluyor da onu öteki kadar sevmiyorum? O benim kabına sığmayan sıkıntılı hayatımı ölüme doğru sükûnet içerisinde uygun adım yürüyüşe dönüştürdü. O tabiatın kendisi kadar sade ve sadık, onun çehresi benim için günışığı kadar aziz ve kıymetli."

"Onu gerçekten seviyorsun!" dedi yaşlı bilge, "fakat ne aşkın, ne aşığın ne olduğunu biliyorsun. Onu sana söyleyeceğim. Sevgi Tao'nun ritminden başka bir şey değildir. Sana söylemiştim: Tao'dan geldin ve yine Tao'ya döneceksin. Gençken—henüz karanlıkla sarılı

ruhunla—içindeki ilk sevki tabiinin sarsıntısıyla henüz nereye yöneldiğini bilmiyordun. O kadını görüyorsun. Onun o ritmin seni kendisine doğru çektiği şey olduğunu zannediyorsun. Fakat kadın senin olduğunda ve dokunuşuyla ürperdiğinde bile içindeki ritmi hissediyorsun, teskin edilmemiş olarak, ve biliyorsun, eğer onu sükuna erdirmek istiyorsan onu ileri, hep daha ileri götürmelisin. O zaman erkek ve kadının ruhunda büyük bir elem ve keder doğuyor ve şimdi neye mahkûm olduklarını soran gözlerle birbirlerine bakmaya başlıyorlar. Birbirlerinin elini nazikçe sıkıp bütün bir hayat boyunca aynı sevki tabiiyle aynı hedefe doğru yürümeye başlıyorlar. İstiyorsan buna aşk de, istiyorsan sevgi. İsmi ne önemi var ki? Ben ona Tao diyorum. Ve âşık olanların ruhları aynı rüzgârla sürüklenerek yan yana süzülen ve göklerin engin maviliği içinde gözden kaybolan iki beyaz buluta benzer.”

“Fakat benim sözünü ettiğim aşk bu değil!” diye haykırdım. “Aşk maşukun Tao’ya karılıp kaybolduğunu görme arzusu değil; aşk hep onunla olmayı arzulamaktır; iki ruhun bir olup bu birlikte karar kılmayı derinden özlemesi; onunla aynı nefeste sonsuz saadete kanatlanmayı hararetle arzulaması demektir! Ve bu her zaman maşukla olur—başkalarıyla değil, tabiatla değil. Ve eğer ben Tao’ya karılıp kaybolsaydım bütün bu saadet ebediyen kaybolurdu! Ah, bırakın beni sadık refikamla birlikte burada, bu güzel dünyada kalayım! Burası benim için o kadar aydınlık ve basit, Tao ise kadar kasvetli ve esrarlı ki!”

“Yakıcı arzu tükenir gider,” diye cevap verdi bilge sükûnetle. “Sevdiğinin bedeni soğuk toprağın içinde bozulup çürür. Ağaçların yaprakları sonbaharda solar sararır ve kuruyan yapraklar hazin bir şekilde dökülür. Bu kadar ömürsüz olanı nasıl sevebilirsin? Mamafih aslında hâlâ ne nasıl sevdiğini ne de sevdiğinin ne olduğunu biliyorsun. Kadın güzelliği Tao’nun şekilsiz su-retsiz güzelliğinin belli belirsiz bir yansımasından başka bir şey değildir. Onun uyandırdığı duygu ve heyecan, onun güzelliğinde kendini kaybetme arzusu, ruhuna sevdiğinle birlikte—ufukların ötesine, sonsuz saadet ülkesine—kanatlanma şevkini veren duygu coşkunu-ğu, inan bana, Tao’nun ritminden başka bir şey değildir; ancak sen bunu bilmiyorsun. Henüz sadece yakamozlu kıyılarını bilen ve kendisini ileri doğru çeken güç hakkında hiçbir bilgisi olmayan nehre benziyorsun; ama o nehir kaçınılmaz olarak bir gün büyük ummana karılacak. Ancak göz açıp kapayıncaya kadar süren ve ardından tekrar kayboluveren böyle bir mutluluk—beşeri mutluluk için neden bu didinme, bu çabalama?

“Chuang-Tse gayet haklı olarak diyordu: ‘En yüksek mutluluk mutluluk değildir.’

“Bu anlık yükseliş ve ardından düşüş ve sonra tekrar yükseliş; bu bocalayış, yetersiz niyetleniş ve yöneliş ve ilerleyiş—bu zavallı ve acıklı bir şey değil mi? Mutluluğu bir kadında mı arıyorsun? Yanlış yapıyorsun. O Tao’nun sana özel, sadece seni hedefleyen mutlu bir tecellisi. O içinde Tao’nun ritmini uyaran nazik güç. Ama o tıpkı se-

nin gibi sadece zavallı bir yaratık. Ve o senin için nasıl ki mutlu bir tecelli ise sen de onun için aynı şekilde mutlu bir tecellisin. Onda algıladığın şeyin Tao, bir gün yükseleceğin en ulu, en kutsal şey olduğunu hayal etme sakın! Çünkü o zaman onun ne olduğunu fark ettiğinde muhakkak onu reddedeceksin.

“Eğer bir kadını gerçekten seveceksen seninle aynı zayıf tabiata sahip bir varlık olarak sev ve onunla mutlu olmayı arama. Onu sevdiğinde ister gör ister görme—onun en iç, en derin varlığı Tao’dur. Bir şair bir kadını görür, ona bakar, ‘ritim’in etkisi altına girdiğinde her şeyde—ağaçlarda, dağlarda, ufukta sevdiğinin güzelliğini görür; çünkü bir kadının güzelliği tabiatın güzelliği ile aynıdır. O şekilsiz suretsiz büyük Tao’nun tecellisidir ve ruhunun onu seyretmenin heyecanında—bu tuhaf, bu söze sığmaz duyguda—arzu ettiği şey bu güzellikle, ve bu güzelliğin kaynağıyla—Tao ile birliğinden başka bir şey değildir. Ve karının hissettiği de aynı şeydir. Siz birbiriniz için meleksiniz, farkında olmaksızın birbirinizi Tao’ya götürüyorsunuz.”

Bir müddet sessiz kaldım, düşündüm. Akşamın yumuşak renklerinde ve sessizliğinde büyük bir hüznü vardı. Güneşin battığı yerde, ufkun üzerinde tıpkı ölüm acısı gibi soluk bir kızılık parlıyordu.

“O halde nedir bu keder, bu hüznü, tabiatta her yerde gözümüze görünen?” diye sordum. “Şu alacakaranlıkta sanki bütün yeryüzü kederli bir arzuyla ağlıyormuş gibi bir duygu yok mu? Bakın şu sönüp kararan renk-

lerle, sararıp solan ağaç tepeleriyle ve vakur heybetli dağlarla nasıl da matem içinde yüzüyor? Tabiatın bu büyük kederi manzaralarının içine girip de yavaş yavaş büyüdüğünde insanların gözleri yaşlarla dolacak. Sanki o da sevdiğini özlüyor—sanki her şey—denizler, dağlar ve gökler—mateme bürünmüş.”

Yaşlı bilge cevap verdi:

“İnsanların yüreklerinde inleyen aynı acı. Senin hasretin, özleyişin tabiatta da titreşiyor. Akşamın hasreti aynı zamanda ruhunun hasreti. Ruhun sevdiğini: bir zamanlar bir olduğu Tao’yu kaybetti; ve ruhun sevdiğiyi yeniden birleşmeyi özlüyor. Tao ile mutlak yeniden birleşme—bu hudutsuz bir sevgi değil mi?—sen tamamen onun, o tamamen senin olacak şekilde sevilenle mutlak bir olma—öyle tam ve öyle ebedi bir birlik ki ne ölüm ne hayat senin birliğini tekrar bozup dağıtabilir? Öyle saf ve öyle asude ki arzu artık ebediyen içinde uyanamaz—mutlak ve mükemmel saadete, kutsal ve ebedi bir huzura erişilir?..

“Çünkü Tao ruhun biricik, ebedi, saf sonsuzluğudur.

“Bu bir kadının sevgisinden daha kusursuz, daha mükemmel değil mi?—o acıklı, hüznü sevgi ki her gün ruhunun berrak hayatının karanlık ve ümitli tutkuyla kirlenmesinden başka bir şey getirmez sana? Ancak Tao’ya karıldığında sevdiğinin ruhuyla, bütün insanların, kardeşlerinin ruhuyla, tabiatın ruhuyla tamamen, ebediyen birleşeceksin. Bu sonsuz saadete: seven her-

kesin mükemmel saflıktan mürekkep bir sonsuzluk içine karılması ile karşılaştırıldığında yeryüzündeki bütün âşıkların tattığı kısa süren mutluluk anları bir hiçtir.”

Ruhumun önünde denizin sisli ufkundan, göklerden daha geniş sonsuz bir mutluluk ufku açıldı.

“Babacığım!” diye bağırdım dizginleyemediğim bir coşkuyla, “her şey bu kadar mukaddes, bu kadar mübarek olabilir mi? Ve ben böyle bir şeyi daha önce hiç tecrübe etmemiş olabilir miyim? Özlemle öyle doluyum ve ağlamaktan öyle yorgun ve bitap düşmüş durumdayım ki... ve göğsüm hıçkırık ve kaygıyla ağırlaştı. Korku içimi öylesine yiyip bitirdi ki! Ölüm düşüncesiyle ürperiyordum. Etrafımda bunca acı ve ıstırapı gördükçe hep haklı olmaktan umutsuzluğa kapılıyor, yeise düşüyordum. İçimde yanıp tutuşan ve patlamak üzere olan taşkın duygularla—her ne kadar nefret etsem de buyruklarından çıkmayacak kadar korkup ürktüğüm duygular ve bedeni arzularla lanetlendiğimi zannediyordum...

“Ah!.. sevdiğimin çiçek kadar narin bedeninin bir gün soğuk, karanlık toprağın içinde çürüyüp dağılacığını nasıl da soluk soluğa kalarak düşünürdüm! Gözlerindeki ebedi huzuru—ki ruhuydu ondan parlayan—bir daha asla hissetmeyeceğimi zannederdim. Peki o Tao muydu?—gerçekten o zaman da Tao muydu tıpkı sadık bir muhafız gibi içimde her zaman varolan? Ve onun gözlerinden parlayan Tao muydu? Etrafımdaki her şeyde—bulutlarda, ağaçlarda ve denizde—Tao var mıydı? O zaman yerin ve göğün en iç varlığı aynı za-

manda sevdiğimin ve kendi ruhumun da en iç varlığı? İçimde anlamadığım ve beni böyle hiç durmaksızın ileri doğru çeken esrarlı hasret onun için mi yanıp duruyor?

“Zannediyorum sevdiğimden beni o ayırdı ve ona duyduğum aşk onun yüzünden kesildi! O zaman sevdiğimi de etkilemiş olan gerçekten Tao’nun ritmiydi?—demek bütün tabiatın teneffüs ettiğiyle, ve bütün güneşlerin ve gezegenlerin sonsuzluk içinde ışıklı yollarını takip ettikleriyle aynıydı?—Demek her şey bir uçtan bir uca gerçekten kutsal ve mübarek?—demek Tao her şeyin içinde, tıpkı benim ruhum Tao’da olduğu gibi!..

“Ah, baba, babacığım! yüreğimde bir ışık öyle büyüyor, büyüyor ki... Ruhum sanki bir gün olacak olan her şeyi önceden görüyor; ve üzerimizdeki gökler, engin deniz de bunu bize söylüyor! Bak etrafımızdaki ağaçlar nasıl da derin huşu içerisinde—ve dağların çizgileri kutsal sükûnetleri içinde nasıl da yumuşaklar! Bütün tabiat kutsal haşyetle dopdolu ve ruhum da coşkuyla ürperiyor, çünkü sevdiğine bakıyordu!”

Uzun zaman sessizlik içinde, hatta her şeyi unutmuş olarak orada oturdum. Bana öyle geliyordu ki sanki üstadımın ruhuyla ve tabiatla bir olmuştum. Hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey iştmiyordum;—her türlü arzudan boşalmış, her türlü istekten sıyrılmış, en derin huzurun içine gark olmuştum. Yakından gelen yumuşak bir sesle uyandım. Bir meyve dalından arkamda yere düşmüştü. Gökte ay parlamaya başlamıştı. Yaşlı münzevi yanımdaydı, hafifçe bana doğru döndü.

“Ruhunu çok fazla zorladın genç dostum!” dedi endişeli, üzüntülü bir sesle. “Bu kadar kısa zamanda senin için bu çok fazla. Bitkinlikten uyuyakaldın. Deniz de uyuyor. Bak durgun yüzeyini tek bir kırıışık bile bozmu-
yor; hareketsiz, rüyalı, hülyalı, kendini ışığın feyzine, bereketine bırakıyor. Ama kalkmalısın! Geç oldu, sandalın hazır, karın seni kasabada evde bekler.”

Hâlâ yarı uykulu, cevap verdim:

“Burada kalmaktan öyle hoşnudum ki! İzin verin karımla birlikte döneyim ve sonsuza dek burada kalayım. Tekrar insanların arasına geri dönemem! Ah babacığım, tüylerim ürperiyor—onların dudak büküp alay eden yüzlerini, tahkir edici bakışlarını, inanmazlıklarını, saygısızlıklarını görebiliyorum! Bu nezaketsiz kalabalığın ortasında bu harikulade, latif ve narin hissiyatı nasıl muhafaza edebilirim? Onu asla sezip keşfetmeyecekleri, aşağılayıcı alaylarıyla kirletmeyecekleri bir tebessüm veya konuşmanın altında böyle sürgit nasıl saklayabilirim?”

Bunun üzerine elini içtenlikle omzuma koyarak dedi:

“Şimdi söyleyeceklerimi dikkatle dinle genç dostum ve hepsinden önemlisi *inan* bana. Sana ıstırap vereceğim ama başka türlü elimden gelmez. Dünyaya, hemcinslerinin arasına dön*melisin*; başka yolu yok. Benimle zaten çok fazla konuştun; belki de ben sana lüzumundan çok fazla şey söyledim. Bundan sonraki gelişmen kendi sa’y ve gayretinle olmalı ve her şeyi

kendin bulup çıkarmalısın. Yeter ki saf ve samimi ol, her şeyi çabasız zahmetsiz bulacaksın, tıpkı çocukların çiçekleri bulduğu gibi. Şimdi, burada sana söylediklerimi derinlemesine ve bütünüyle hissediyorsun. Bu şimdiki ruh hali hayatındaki en yüksek anlardan biridir. Fakat yine de onu muhafaza edecek kadar güçlü olamazsın. Gevşeyeceksin, şevkini gayretini kaybedeceksin, bu ruhani manevi hissiyat yeniden sözlere ve nazariyelere dökülecek. Onu yeniden saf haliyle ancak yavaş yavaş hissetmeye başlayacak ve devamlı olarak muhafaza edeceksin. Bu dediklerim olduğunda buraya huzur içinde geri dönebilirsin ve o zaman burada kalmakla iyi bir şey yapmış olacaksın;—fakat o zaman ben çoktan ölmüş olacağım.

“Gelişmeni hayatın dışında değil ortasında tamamlamalısın; çünkü henüz onun üzerine yükselecek kadar saf değilsin. Doğru, az evvel onun için de yeterliydin ama çok geçmeden tepki meydana gelecektir. İnsanların kalanından çekinmemelisin, onlar senin emsallerin, her ne kadar senin kadar saf şekilde hissedemiyorlarsa da. Aralarında onların yoldaşları olarak dolaşabilirsin ve onlarla el ele verebilirsin; senden çok geride oldukları sürece ruhunu yargılamalarına izin verme sadece. Fenalıkları veya habislikleri sebebiyle değil fakat dini bakımdan ikna edilmiş oldukları için, ne kadar sefil ve biçare olduklarının, nasıl tanrı tanımaz, nasıl terk edilmiş ve birlikte yaşadıkları bütün bu kutsal şeylerden ne kadar uzak olduklarının farkında olmaksızın seninle alay edecekler. Öyle sağlam ve sar-

silmez bir kanaate sahip olmalısın ki hiçbir şey seni yolundan döndüremesin. Ve bu duruma ancak uzun ve acı bir mücadeleden sonra geleceksin. Fakat güç ve sağlamlığın göz yaşlarından gelişecek ve huzura ıstırapla erişeceksin.

“Her şeyden evvel şunu unutma ki Tao, şiir, ve aşk bir ve aynıdır, her ne kadar sen onları bu muhtelif müphem tabirlerle tanımlamaya ve sınırlandırmaya çalışıyorsan da. O her zaman senin içinde ve yanı başında; o seni asla terk etmez; bu kutsal çevrede eminsin ve gereğince korunup gözetiliyorsun. Sana faydası dokunacak her şey etrafında ve sonsuz bir sevginin kanatları altındasın. Her şeyin özünde barınan Tao’nun asli gücüyle kutsallaştığını görüyorsun.”

O kadar yumuşak ve ikna edici biçimde konuştu ki verecek cevap bulamadım. Onun kılavuzluğunda kıyıya götürülmeyi severek kabul ettim. Kayıgım durgun suyun üzerinde hareketsiz duruyordu.

“Elveda, genç dostum! Elveda!” dedi, sükûnet içinde ve yumuşakça. “Sana söylediğim her şeyi aklında tut, hatırandan çıkarma sakın!”

Fakat onu bu şekilde terk edemezdim. Birdenbire onun buradaki hayatının yalnızlığı geldi aklıma ve gözlerim şefkatle merhametle karışık bir duyguyla yaşlarla doldu.

Elini tuttum. “Babacığım, siz de benimle beraber gelin!” diye yalvardım.

“Karım ve ben bakarız size; her istediğinizi yaparız; hastalandığınızda pervane oluruz etrafınızda. Bu yalnızlıkla, hayatı sizin için tatlılaştırabilecek sevginin her türünden böylesine yoksunlukla kalmayın burada!”

Hafifçe gülümsedi ve tıpkı çocuğunun bir hayaline olmaz diyen bir baba gibi başını salladı ve sakin nezaketle cevap verdi:

“Çok geç kaldın zaten! Günlük hayatın ortasında kalmanın senin için ne kadar elzem olduğunu şimdi fark ediyor musun? Beni sarıp sarmalayan sevginin ne kadar büyük olduğunu daha az önce söyledim sana—ve sen benim hâlâ burada yalnız ve terk edilmiş olduğumu düşünüyorsun? Burada, Tao’da bir çocuğun annesiyle olduğu kadar evimde ve güvendedeyim. İyi niyetlisin, hoş düşüncelisin genç dostum ama daha akıllı, daha basiretli olmalısın! Sen beni dert etme; bu düşüncen için sana minnettar olmakla birlikte bu gereksiz. Şimdi kendini düşün. Ve söylediklerimi yap. Senin için en iyi ve en uygun olanını sana söylediğime inan. Kayıkta burada geçirdiğin günleri sana hatırlatacak bir şey bulacaksın. Elveda!”

Sessizce eline eğildim ve öptüm. Heyecanla titrediğini hissettiğimi zannettim, fakat tekrar yüzüne baktığımda çehresinin gökyüzündeki ay kadar sakin ve neşeli olduğunu gördüm.

Kayığa atladım, kayıkçı halatları çözdü. Ve mahir ellerle kürekleri çekip durgun suda sandalı yürütmeye başladı. Kayıkta ayaklarım bir şeye çarptığında karadan

epey uzaklaşmıştık, birden onun bana ait bir şey olduğunu hatırladım. Alıp kaldırdım. Küçük bir mahfazaydı. Derhal kapağını açtım. Ve yumuşak, sakın ay ışığında, yaşlı bilgenin böylesine özenle koruyup yürekten sevdiği Kwan-Yin tasvirinin harikulade porseleni esrarlı bir ışıkla parladı.

Kwan-Yin'in saf tasviri keskin ama yine de yumuşak hatlara sahip ulvi bir sükûnet içinde, şeffaf porselenin olanca narin inceliğiyle, lotusun parlak taç yapraklarının ortasında sanki semavi bir ışıkla ebedi bir istirahat halinde parlayarak duruyordu.

Bu mukaddes şeyin bana verilmiş olduğuna inanamıyordum. Derhal ceplerimi yoklayıp mendilimi çıkardım, yaşlı münzeviye teşekkürlerimi ve minnettarlığımı ifade etmek üzere kıyıya doğru salladım. Bakışları önüne çevrili orada öylece hareketsiz duruyordu. Karşılık olarak elini kaldırması için—son bir selam daha—bir sevgi işareti daha umarak uzun zaman bekledim, ama o hareketsiz kaldı.

Bakışlarının dikili olduğu ben miydim? Yoksa denize mi bakıyordu?..

Mahfazanın kapaklarını kapadım ve sanki berabermide taşıdığım yaşlı münzevinin sevgisiymiş gibi onu kendime sıkıca yaklaştırmak tuttum. Şimdi onun bana değer verdiğini, ihtimam gösterdiğini biliyordum; fakat onun serinkanlı vakur sükûneti benim için çok büyük, çok ağırdı—bana bir daha hiç işaret etmemiş olması ruhumu derin bir keder içinde bıraktı.

Gittikçe uzaklaştık, endamının dış hatları giderek zayıflayıp belirsizleşti ve sonunda görünmez oldu.

Yaşlı bilge tabiatın ortasında ruhunun hülyalarıyla kaldı; sonsuzlukta tek başına, her türlü insani sevgiden sıyrılmış—fakat Tao’nun büyük kucağına yakın olarak.

Ben tekrar hayata, insanlar arasına, kardeşlerim ve akranlarımin, en derin özünde asli ve ölümsüz Tao’nun barındığı tüm ruhların arasına döndüm.

Limanın ışıkları zaten uzakta parlamaya başlamıştı. Büyük kasabanın uğultusu denizin üzerinde gittikçe bize doğru yaklaşıyordu.

Derken içimde büyük bir güç hissettim ve kayıkçıya küreklere asılmasını söyledim. Hazırdım. Bu büyük kasabada da sessiz taşradaki kadar güvende değil miydim, denizde olduğu kadar sokakta caddede de görüp gözetilmiyor muydum?

Şiir—Aşk—Tao her şeyin içerisinde. Ve bütün dünya, sağlam, iyi tanzim edilmiş bir Ev kadar aziz tutulan ve aynı derecede korunup gözetilen bir Büyük Tapınak.

Kendi hayatımızı yaşamaz, kendi türkümüzü söylemezsek ne olur? “Yeni şeyler söyleme” yükümlülüğü bize sadece konuşma yükünü mü yükler? Söylediklerimizin yaşadığımız zamana ve onun kendine özgü şartlarına cevap teşkil etmemesinin doğurup biriktirdiği meselelere cevabı kendimizden kaçıp kurtulmak mı olmalıdır?

Ve en önemlisi:

Dünya insanlığının en temel ve en yakıcı meselesi haline gelmiş olan sahicilik ve samimiyet ele alınacak zemin ve şartlar ortadan kalktı diye görmezden gelinip insanın yeryüzü üzerindeki serüveni boyunca kaybettiklerinin karanlığı içine daha önce niceleri gibi kolayca terk edileverecek midir?

Elinizdeki kitap Çin düşüncesinin en büyük kollarından biri olan Lao-Tse - Chuang-Tse okulunun *Tao, wu-wei, tzu te* ve *ziran* gibi en temel kavramlarını ve onların muhtevalarını bir türün öncülüğünü yapmış olan bir teknik ve üslupla ele alıyor. Hayatın anlamı ve onun içinde sanat ve aşkın tuttuğu yeri sanki okulun büyük üstatlarından biri yanı başınızdaymış gibi sıcak bir sohbetin konusu yapıyor ve bu doğrultuda akla gelebilecek birçok sorunun cevabını hayran olunacak bir berraklık içinde buluyorsunuz.

Kitabı okuyup bitirdiğinizde yukarıdaki soruları bambaşka açılardan düşünebildiğinizi ve bu son kaybın diğerlerinden farklı olarak artık insanı insanlığından edeceğine göreceksiniz.

internet satış:
www.saykitap.com

5 TL

ISBN 978-605-02-0203-8

SAY YAYINLARI